

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

4

16

Engelholm Højskole

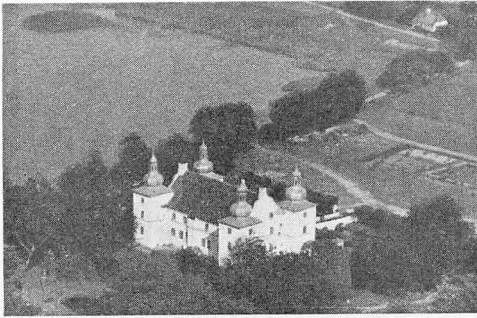
Aarskrift

1945

Engelsholm Højskole

Aarskrift

1945

H

ANDELSBOGTRYKKERIEET | ODENSE

Statens pædagogiske Brevsamlings
København

Siden sidst.

Saa drejede verdenshistorien atter sit hjul. Freden kom — endelig — endelig. Men i lange tider maa vi endnu leve i krigens eftervirkninger, saa i nogle aar endnu skal der nok blive sørget for, at vi ikke glemmer rædselstiden. Men selv naar de ydre spor er slettet, og tiden har strøet sit støv over saarene, baade vil og skal vi mindes den onde tid. Vi mennesker er saadan, at vi helst vil glemme det onde, vi vil hygge os i freden og fredeligheden, og vi vil glemme, at Fenrisulven er løs. Gang paa gang blir vi dog vækket til virkeligheden, gang paa gang drømmer vi os atter bort fra den. Virkeligheden — ja, det er den, at Gud og djævelen kæmper kampen om livet, og at til den kamp er vi bundet med hele vor virkelighed, men det blændværk vi helst vil leve i, det er den anskuelse: at alt er saare godt! — Gud skabte himlen og jorden osv. — og Gud saa, at alt var saare godt. Netop saaledes vil ogsaa vi skabe vor verden og sige, at alt er saare godt, og det vil vi, selv om vi inderst inde godt ved, at det ikke er sandt. Vi glemmer, at det saare gode kun var til for os før syndefaldet, før vi kom bort fra Gud, men i verden som den er, gælder det ikke, det er kun glimtvis og kun i troens og haabets og kærlighedens liv, det liv der knytter sig til Gud, at det helt gode kan komme os nær. Kun et spejlbillede ejer vi af det gode og det sande.

Nu snart tænder vi atter lysene til jul, og denne gang i et fredens Danmark. Vi har lov til i aar at frydes, som vi ikke har kunnet det længe, og dog ved vi inderst inde, at de brændende lys, der blinker i hver en julestue, kun er et symbol, der tændes i vort vinterhjerter. Men dette symbol, dette genskær af evighedslyset, ejer dog det gran af virkelighed, at det i vort sind atter kan vække haabel og troen paa den sande jul, hin jul der fødte det liv, der i Jesus besejrede døden og alt ondt. Men naar julelyset slukkes mod midnat, sidder vi atter i vort eget mørke. Da er det, det gælder om, at en varm vilje og en varm tro blev tilbage, et lys, en oplysning for os om, at det sande og gode liv, det der er fri af døden, at det findes hos Gud, det er der, det lever, og det skænkes til os, til hver den der i barnlig juleglæde tror derpaa.

Vi er prisgivet kampen mellem godt og ondt, men netop i den kamp er haabet skænket os. Vi er alle kaldede til at være Guds medkæmpere mod det onde, ikke saadan at vi vinder livet her i tiden, men saadan at Gud vil give os det i evigheden.

Støvets kaar er svære, ti sejerløse falde kæmper alle, men under julens sande glæde i fred som i krig faar vi mødet til at tro paa vort livs bestemmelse, paa vort livs forhold til Gud.

Vi mennesker vil helst være os selv nok, men det er trolde-natur og jætteværk. Heller ikke freden, som vi nu fik, kan vi klare selv, men vi maa styrkes til dens værk gennem den kamp, vi maa føre for sandhed og ret, for liv og frihed. Der kæmper vi ikke alene, men i pagt med Guds aand.

Da treaarskrigen var endt, begyndte Christen Kold sin skole i Ryslinge med det maal bl. a., at holde den begejstring og det kampmod og den virketrang vedlige i folket, som han havde set var blevet vakt i frihedsaaet 48. Det samme er vort løsen nu. Kampaanden fra 29. august skal staa som et symbol for vort arbejde, den kampaand der vil værne det, Gud gav os, de livs-forhold, hvori han gav os muligheden for at leve virkelig her i tiden.

Det er først og fremmest vort danske folkeliv. Gaar det tabt og tvinges det ind paa fremmede baner, er det ude med os, da fjernes vi saadan fra Gud, at vi ikke længer kan se og fatte det virkelige livs sandhed og frihed og elske det. Derfor maatte der kæmpes baade med aand og krop mod nazismen, og derfor vil vi ogsaa i fremtiden kæmpe mod alt det, der vil tvinge og opløse vort frie danske folkeliv i alle dets former. Den, der vil opløse mands og kvindes kærlighedsliv, og gøre det til dyreliv, vil vi uforsonligt bekæmpe. Han er fjende af sandhed og retten, han er fjende af kærlighedsaatten. De fjender har vi desværre mange af i vort samfund baade i og udenfor folketinget. Den der vil opløse forholdet mellem far og mor og deres børn, opløse vore hjem og lade samfundet, det kolde kontor-uhyre overtage, hvad hjemmet før har baaret frem til liv og grøde, ham vil vi af al magt bekæmpe, for han er ogsaa en fjende af sandhed og retten. Den, der vil tvinge og binde det frie aandsliv, ham vil vi bekæmpe, hvor som helst vi møder ham, ti aandelig frihed er den sande livets frihed, af den afhænger alt andet.

Nu skal vi gaa i ubrydelig kæde,
trofast vil vi holde hinanden i haand.
Nu vil vi dele i sorg og i glæde
pligten til at værne vor fædrene aand.
Nu skal vi tro, at i fremtidens dag,
natten skal vige for morgen den røde,
højt vil vi løfte vort ældgamle flag,
det skal vi samlede møde.

Lige før november sidste aar fik vi en alarmerende meddelelse om, at det kunde frygtes, at tyskerne vilde tage højskoleeleverne, naar de mødtes paa skolerne. Hvor meget eller hvor lidt der var om sagen, kunde ingen vide, men vi mente, at det var rigtigst,

at vi lod meddelelsen gaa videre til eleverne, saa de i samraad med deres forældre selv kunde bestemme, om de vilde tage risikoen eller ikke. Det blev saa til, at vi alligevel fik 25 elever, og det var i og for sig et meget passende tal til de lokaler, vi kunde raade over i Haraldskær.

Vinterskolen begyndte altsaa med nogen spænding, men dengang havde hver dag jo nok i sin plage. Drønende eksplosioner lød om nætterne, og hver en bil paa vejen lyttede vi spændt efter.

Vi var ogsaa spændt paa, hvordan det vilde gaa med vinterskole uden varme paa værelserne, d. v. s., pigerne havde varme, men til gengæld boede de ogsaa som fluer i en flaske. Pigerne var jo langt i overtal. Alt gik dog godt, og i det store og hele fik vi trods mange besværligheder en ualmindelig god vinter ud af det.

Før november flyttede min moder ned til os, fordi hun ikke længere kunde være for tyskerne i sin lejlighed. Først nu er hun atter rejst tilbage til Seest for at flytte ind i et lille hus, hun har købt.

I november blev der af tyskerne indrettet bilværksted paa Engelsholm, vistnok et svar paa mit forsøg paa at faa slottet frigivet. Det skulde ikke siges, at det stod tomt. De folk rejste dog snart bort igen, men i februar blev alt møbleret, og slottet fyldt med flyveofficerer.

Skolearbejdet gik roligt og støt sin gang i Haraldskær, og egentlig var det saamænd mærkeligt, at vi kunde arbejde saa roligt, naar sindet dog stadig var fyldt af spænding, utaalmodighed over at krigen trak ud o. s. v., — men det gik saamænd godt.

Vi fik en rolig jul, naar lige fradrages en smule spænding derved, at gestapo havde faaet fat paa en liste, hvor mit navn stod paa. Det var nu ikke saa farligt, men som forholdene var, kunde man aldrig vide, hvor meget eller hvor lidt det ene eller det andet betød. Alt var vilkaarligt.

Efter jul kom et par elever til, Nicolaj og Peter Madsen. De havde været paa Hadsten, men da den skole blev lukket, kom de til os. Det var et par gode kammerater.

Det var nær gaaet galt med vort brændsel, ja, det vil sige, det gik skam galt. Da vi endelig fik taget os sammen til at hente vore tørv i huset paa mosen, viste det sig, at huset var tomt. Tørvene var blevet »købt« af tyskerne, forklarede man, — løgn og skidt —, men væk var tørvene. Med kæmpebesvær fik vi dog fat i et par læs brunkul, og saa gik det igen, men vi havde en lille tid, hvor det var temmelig køligt.

Sidst i januar kom der mægtigt snefald. Hele skolen blev skitossel, om det saa var Inger og Mathias, saa ofrede de hver en formue, for at komme til at bevæge sig adskilligt mere besværligt end uden de brædder paa fødderne. Terrænet ved Haraldskær var ideelt for skiløb, — naar bare man kunde. Men der var mægtigt sus i foretagendet, — og dejligt maaneskin.

Fredag den 9. februar staar der noteret i min dagbog: Signe

synger vældigt i køkkenet, — og det skal jo nok passe, i hvert fald skal det ogsaa noteres her, for det var jo vor daglige opmuntring dernede.

I februar havde vi fastelavnsbal — trods tiderne —, for vi trængte til at faa lidt glæde, fornøjelse og afveksling. Der var ingen fremmede indbudt grundet paa pladsmangel, saa vi var bange for, at det maaske ikke blev saa morsomt et bal, og saa blev det dog nok det bedste, vi endnu har haft. Jeg synes næsten aldrig, jeg har set dansen gaa med et saadant klem som den aften, det skal jeg længe mindes med glæde.

Paa slutningen af vinteren var vi alle indbudt op til Karl Olesens paa Højgaard. Det var en festlig og hyggelig aften, saadan som fru Olesen netop er i stand til at gøre det.

Mon I mindes det vældige tøvejr, da aalen gik over alle bredder, saa vi frygtede, at vandrehjemmet skulde blive en Noahs Ark? Mindes I Søren Drejer og hans sluseværk? Det var spændende at følge kampen med de vældige isklumper, der hvirvledes afsted i strømmen.

Iøvrigt var det meget idyllisk i Haraldskær, men vi havde dog en ret dramatisk rotteaffære. I kælderens gik det paa høje nagler, men værst var dog en syndig rottes besøg hos pigerne i sidefløjen. Derom digtedes et kvad af den kvindelige skjald, Flyvholms-Gunhild. Kvadet udkom illegalt i sin tid, men er dog nu naaet op til jordens overflade, samtidig med at rotterne gik modsat vej:

Mel.: Det hørt sig, da vi fik Fred.

I Mulm og Mørke i Jordens Gem,
dybt under Skolens Jomfrubure,
en Rotte havde sit kolde Iljem.
Dens Levevilkaar var saa sure.
Den sad dernede saa usselig og arm
og lyttede til Pigeflokkens Larm.
Hvilket et Liv — gammel og stiv
den skulde sidde dér og lure.

Først under »Stegerset«s Gulv den sad
og hørte Frk. Karen tale,
da blev til Mode den let og glad
og slog og logred' med sin Hale:
»De bedste Piger vist deroppe bor.
Det hører jeg paa disse vise Ord.
Her i mit Bo kan jeg i Ro
et Billede af dem mig male«.

Saa sprang den pludselig bort med Hyl;
thi højt den hørte Ragnhilds Stemme:
»Herovre er noget fælt Krapyl,
som neden under os har hjemme!«
Hun ivrigt spruttede som Ild og Svovl:
»Jeg myrde kan en Rotte med en Skovl!
Jeg skal paa Jagt; aldrig, som sagt,
en sølle Rotte mig kan skræmme!«

Men alt som Tiden for Rotten drev,
blev den for Pigesnakken rolig.
Ja, under »Bikuben« Gulv den blev
med dens Beboere fortrolig.
Derinde gik det an med Lyst og Larm,
de værste bo'de bag den anden Karm.
Sikken en Støj, altid den fløj
fra disse seks i deres Bolig.

»De Tøser trænger vist haardt til Tugt.
Jeg skal dem heller ikke spare.
Naar de nu har faaet Lyset slukt
og slumrer uden Frygt for Fare.
Jeg gennem Hullet piler op i Hast
og bider mig i deres Næser fast.
Jammer og Skraal — det er mit Maal.
Maaske de saa kan blive rare!

Jeg lider meget af Sult og Tørst.
Jeg skal dem snart i Næsen bide;
men hvem af dem skal jeg smage først.
Det kunde være rart at vide.
Mon ikke Stinnes Næse er for tung?
Jeg bedst fordøjer vist en ganske ung.
Lækkert og let bliver jeg mæt,
hvis op til Lise jeg tør skride«.

Saa rendte Rotten omkring en Stund
og ledte efter Lises Køje.
Da vaagned' Ruth af sin søde Blund.
og Betty gned sig i sit Øje;
men begge krøb de under Dynen ned,
de turde ikke se og tales ved.
Rædsel og Ve — hvad skulde ske?
Hvem kunde dog i Kamret støje.

Da rejste Stinne sig af sin Døs
og gav sig voldsomt til at tude:
»Men hvad er her dog i Stuen løs?
Er alle onde Aander ude?
Hvem er du? Kan du se at komme væk?
Tror du, at du skal jage mig i Skræk.
Du kan tro nej, pak dig din Vej!
Din Svinepels! Din tykke Snude!«

Ved dette Dyret som en besat
forsvandt til sine egne Gange. —
Man laa og gyste den næste Nat
og vaagede i Timer lange. —
Forlængst dog er forsvundet denne Frygt,
og vi har alle sovet godt og trygt.
Rotten vi ser her aldrig mer;
den sidder rystende og bange.

Den sidste tid af vinterskolen var særlig mærkelig derved,
at vejret var mere end sommerligt. Mindes I, at vi laa paa græs-
plænen og soledede os? At vi gik i skjorteærmer og svedte i marts?

At aaens vand var saa varmt, at laksene fløj stegte op i Andersens net? Naa — ikke! Ja, noget er der om det.

Den sidste søndag havde vi udstilling af vore arbejder. Og saa sluttede vinterskolen. Vi kunde kun takke for den gode tid, for godt arbejde og godt kammeratskab. Vi skiltes i haabet om fred snart, — det var jo næsten det eneste, vi tænkte paa dengang.

Det blev en besværlig hjemrejse for de fleste. For at det ikke skal glemmes, saa lad mig notere her, hvordan saadan en rejse forløb midt i sabotagetiden: Afrejse fra Haraldskær ved middag, ventetid i Vejle til kl. 19^{1/2}. I Aarhus en times ophold paa grund af luftalarm. Langaa naaet kl. 2 nat, men saa eksploderede banen forude. I morgentimerne lejedes en lastbil til Randers, kørte i to hold og var i Randers kl. 5, derfra til Aalborg med ankomst kl. 8. Først kl. 15, efter 27 timers rejse, naaede Signe til Brønderslev.

April gik stillfærdigt, men spændingen steg og steg, krigen kunde hastigt nærme sig os. Vi havde mange planer om, hvordan vi skulde gribe sagen an, hvis det skete. Men det trak ud, og vi naaede maj, inden afgørelsen kom.

Den 3. maj staar der i dagbogen: »Efter megen spekulation har vi udsat sommerskolen til 4. juni. Maaske bliver det saa slet ikke til noget«. Vi vidste dengang ikke, om krigen vilde gaa videre herop eller ikke.

Og dagbogen fortsætter: »Hitler er død. Rygterne svirrer. Lige nu sagde radioen, at englænderne er i Aabenraa i aften. Kl. ca. 7 kom den første store formation af engelske maskiner lige her over Haraldskær. Det var et fantastisk flot og dejligt syn. Vi dansede og raabte. Maaske kommer de ad landevejen i morgen? Alt er ellers roligt«.

Men saa kom jo fredsmeldingen den 4. maj om aftenen. En jubel uden ende. Men alt det der vil jeg ikke skrive om, vi har alle oplevet det, og en beskrivelse af den tid vil kun blive en tom gentagelse.

Søndag den 6. blev jeg ringet op af skovrider Halskov-Hansen, der meddelte mig, at tyskerne paa Engelsholm forberedte afrejsen, saa det var nok klogt at være rede. Jeg satte mig i forbindelse med sogneraadslormanden i Nørup og bad ham meddele straks, hvis der skete noget, men da der om mandagen endnu intel forlød, besluttede vi selv at undersøge sagen. Min Kone og jeg cyklede saa til Engelsholm. Alt var i opbrud, kunde vi se. Store biler holdt paa plænerne, og soldaterne var i færd med at læsse. Overalt flød det med materiel og alverdens ting. Vi gik ind paa pladsen og forlangte at komme til at tale med den øverstbefalende. En soldat gik foran op over broen og op ad trappen ind i den blaa gang, hvor vi saa — i vor egen entre — pænt maatte vente udenfor. Bevares, hvor der saa ud, mage til svineri har vi ikke set hverken før eller siden. Soldaten kom tilbage og forklarede, at majoren var nede i kasinoet i kælderen. Vi gik saa derned og

blev vist ind i kældersalen. Den var ved en mur delt i to dele, i den første var der spisesalon med et langt bord, hvor en del officerer sad og spiste morgenmad — ved middagstid —, naa ja, de skulde jo heller ikke naa til England foreløbig, — i den bagerste del var der dagligstue, tæppe over hele gulvet, fine møbler i mængde, lænestole, sofaer, borde, klaver — og Hitler paa væggen med vissent bøgeløv over. Det saa »opbyggeligt« ud, i sandhed. Majoren var en høj, graahaaret, elegant officer med monokel i øjet — velsagtens en forberedelse til englandstoget. Han bad os tage plads i sofaen og begyndte saa at tale om det skønne, gamle slot, om Thyge Brahe o. s. v. En anden major var ogsaa kommet til behængt med Hitlerordener, men han var meget tavs og mut, aabenbart ilde berørt. Jeg spurgte saa monokelmajoren om, hvornaar de tog afsted, for nu ønskede vi at tage vort hus i besiddelse. — Ja, det forstod han godt — og hist op og her ned — og vi kunde da komme i morgen middag og overtage det hele. Saa slog han ud med haanden over alle de fine møbler og udbrod: Og ser De — alle disse smukke møbler vil vi forære Dem, klaveret er udmærket, det kan De jo glimrende anvende, og det øvrige bliver altsaa staaende til Dem.

Jeg har aldrig været ude for en mand, der flot forærer et stort møblement bort, som slet ikke er hans, men her i krigen har vi oplevet saa meget nyt og saa mange forskydninger af gammel god moral, saa hvorfor ikke ogsaa dette. Det var en skøn oplevelse!

Majoren mente ikke, at vi behøvede at gaa rundt og inspicere huset, det var i orden, kun — desværre — taarnuret, ja, dér var noget i vejen, og saa var netop nu i nat alt vandet løbet af voldgraven, der var sket et brud paa en ledning; vi maatte meget undskyldte, men nu kunde de ikke naa at faa det istandsat.

Jeg spekulerede noget paa, hvad det kunde være for en ledning, men dagen efter fik jeg opdaget, at det var afløbet under voldgraven fra rensningsanlægget, der havde faaet en haandgranat; hele ledningen var løftet op af Jorden og sprængt. Sikken nogle muldvarpe! Næste dag forstod jeg ogsaa, hvorfor majoren ikke vilde have os rundt i huset, for mage til svinebutik har verden aldrig set.

Naa, vi hilste af med Hitlers haabefulde haandlangere, gik en tur rundt om slottet og cyklede saa atter til Haraldskær. Glade og forventningsfulde var vi, fordi vi nu atter skulde hjem.

Tirsdag den 8. cyklede Winther, Mathias og jeg atter til Engelsholm over middag. Da var tyskerne væk, men overalt flød det med sager; en stor radiobil stod midt paa plænen, den havde de efterladt. Men der var kommet en flok tyske flygtninge, som gik og rodede, og et par tyskerdrengene havde aabenbart fundet vaaben, for de skød, saa det drøned.

Da vi kom til Køkkendøren, stod der nogle flygtninge, som var ved at slæbe køkkensager ud og pakke i kasser. Dem før jeg i hovedet paa. Det viste sig saa, at majoren havde givet dem lov

til at hente de fødevarer, der var, og noget husgeraad, og nu opdagede vi, at nogle andre drenge var kommet til; en af dem, en lille fyr, havde faaet fat paa en riffel. Saa maatte Mathias afsted for at afvæbne banden. Vi fik saa riflerne fra dem, og Mathias og Winther blev nu bevæbnet med hver en skyder (paa billedet man ser hvordan) for alle eventualiteters skyld.

Saa gik vi paa ekspedition rundt i huset, men jeg maa undlade at beskrive synet — senge, møbler, alverdens sager og svineri over det hele; det lignede en marskandiserbutik af værste slags, som kunderne netop havde plyndret. Alt laa mellem hinanden: Sokker og underbukser og billeder af Hitler, bøger, ammunition, staalhjelme, uniformer, kasketter, kontorsager, skrivemaskiner, glas, elektriske ovne, lamper, radioer, en gummibaad, trommer, madrester, brødknive, alverdens udrustningsgenstande, skabe, borde, senge, stole, taburetter, kasser, vin og øltønder i mængde, hele garagen stoppet fuld af radiomateriel og sære dikkedarer, for 100.000 kr., sagde man — med løgn og omkostninger, 15 skriveborde, lysekroner, ildslukningsapparater og brandpumper, mælkespande, cykler med og uden alt muligt, ruller med pigtraad, benzindunke, tandpulver til flere bataljoner, et Lysbilledapparat og en ridestøvle af glas.

Jeg var helt slaaet ud, da jeg havde set den babyloniske forvirring og de bjerge af møbler og sager, for hvordan faa alt det ryddet ud, saa vi selv kunde flytte ind?

Hen imod aften kørte jeg hjem, medens Winther og Mathias blev for at holde vagt. Der kom nemlig stadig folk, som vilde »snuse«.

Næste dag fik jeg talt med vore frihedskæmpere i Vejle, det var jo den eneste myndighed, vi da havde, om, hvad vi skulde gøre ved alt skidt. Vi aftalte da, at hvad der duede, skulde vi sætte sammen til siden, og resten kunde vi brænde eller gøre med, hvad vi vilde. Det var en fornuftig ordning, men det var jo ogsaa fornuftige folk at forhandle med. Det var en lærerinde, kaldet »Marie«, der stod for kontoret i Vejle. Hun var helt rigtig, hurtig og bestemt, færdig med tyskerne og alt deres skidt!

Saa gik vi i gang med udsmidningen. Winther, Mathias, Povl, Kresten og Jens Ole fik berserkergang; de mærkeligste ting kom flyvende ud af vinduerne og taarnede sig op ved borgens fod. Det var et fantastisk syn, som sent vil glemmes. Pigerne skrubbete og skurede, saa det sprøjtede og hvæsende.

Vi tog hjem om aftenen, mens vi ryddede op, derfor var det nødvendigt at faa vagt herved, og det var det ogsaa om dagen. Der var mange farlige sager og ogsaa værdifulde ting. Jeg fik derfor en ordning med grosserer Heesche i Vejle, som havde en større styrke under sig. Vi fik seks mand, som skiftedes til at gaa vagt. De skød en del, — men det var til maals.

Fredag den 11. fik vi en slem forskrækkelse. Den tyske oberst fra flyvepladsen i Vandel indfandt sig og satte sedler paa dørene,

hvorpaa stod at læse, at Engelsholm var beslaglagt til brug for englænderne. Jeg var ikke hernede, men pastor Knudsen fra Vejle, der ledede vagtholdet, protesterede kraftigt. Han fik obersten med til Haraldskær, saa de kunde snakke med mig om sagen. Jeg blev lynende gal; tyskeren kendte jeg fra beslaglæggelsen, en slem vigtigper, der aabenbart godtede sig over at spille englænderne ud imod os. Knudsen og jeg enedes om at tage tyskeren med til Vejle for at snakke med ledelsen dér. Saa susede vi til Vejle med tyskeren i hælene. I Haraldskær stod alle med øjne paa stilke. Jeg var jo blevet afhentet af en mand med armbind og en tysk officer. Hvad havde jeg gjort? Det saa broget ud, og rygterne gik.

Efter behørig visitation ved indkørslen til byen kørte vi op foran raadhuset. Folk stimlede til — hvad var der los? Besøget paa raadhuset var en pudsig oplevelse. Paa trapper og gange vandrede kæmperne iført gevær og saa bistre ud. Alle døre stod paa vid gab. I byraadssalen sad en kæmper og miksede med geværet, en anden gik vagt op og ned, et par sad ved det store bord og diskuterede, den ene havde en bajer ved benet, bevæbnede folk gik ud og ind af dørene. Det saa malerisk ud. Jeg tænkte: Tak skæbne — dette her er altsaa den franske revolution, og inde i værelset bagved sidder Robespierre og udsteder dødsdomme!

Vi fik en forhandling i stand, men den førte ingenting til. Jeg mærkede jo snart, at man ikke var glad ved at sige nej til tyskeren, da han jo var ude i englændernes ærinde. Gal var jeg. Tyskeren vilde tilsidst slaa mig ud ved at beskylde mig for, at jeg havde stjaalet nogle møbler paa Engelsholm. Det fik han dog ingen til at tro.

Om lørdagen ringede jeg op til undervisningsministeriet og forklarede sagen. »Det lyder utroligt«, sagde kontorchefen, »tyskerne kan ikke beslaglægge mere«. »Det mener jeg heller ikke«, svarede jeg«. »Jeg skal gaa til indenrigsministeriet straks«. »Tak for det«, sagde jeg. En halv time efter ringede kontorchefen igen. Indenrigsministeriet vilde nu tage sig af sagen, og selv skulde jeg straks ringe til kontoret for beslaglæggelser i Silkeborg. Mandag blev jeg ringet op derfra og fik det svar, at en ny beslaglæggelse ikke kunde finde sted.

Saa fik vi fat i en flyttemand. Blæse være med baade tyskere og englændere; nu vilde vi hjem.

Efter en nydelig afskedsrokost hos Andersens paa vandrehjemmet tog vi fra Haraldskær. Vi kørte i bilen uden nr. m. m. — i de dage gjorde man jo, som man vilde! Vi saa tilbage fra bakkekammen. Farvel Haraldskær, du minderige forvisningssted, farvel du blinkende Vejleaa med de springende laks, farvel du lille rokkende nazi-tog med de femkantede hjul, farvel Kikkenborg med straataget ned i panden, farvel feierfax, min tro hund og dørvogter, farvel I dunkle skove, I grønne enge, I rislende kilder og den Bredsten kloak, farvel i hylende rundsave, I rullende vognhjul, I tro tjenerne af Hitlers »drang nach osten und

westen«, farvel du summende turbine under Søren Drejers værksted, farvel i smaa hemmeligheder med de traditionelle spande, og farvel du vandrehjem, der med gammeldags solid ærlighed gav os ly og læ i de trange tider, — farvel — farvel!

Vi føler trang til her at takke Andersens for venlighed og god behandling, fordi de med saa megen venlighed tog imod os og troligt hjalp os med at faa det hele til at gaa paa bedste maade.

Nu var vi altsaa atter hjemme. Ske, hvad der vil; vi viger kun for bajonetterne!

Nogle dage senere ankom den tyske oberst i spidsen for nogle englændere og bylederen fra Vejle — vistnok. Jeg var ikke venlig, ikke saa venlig, som jeg gerne vilde, naar der var englændere med i spillet. Jeg nægtede at udlevere Engelsholm og sagde, at jeg havde ministeriets samtykke til hjemflytningen. En af de danske slyngede saa ud, at saa kunde de jo ekspropriere det hele! Den engelske major viste sig at være nordmand, saa han havde forstaaet hele skænderiet og tog saa affære. Jeg forklarede ham sagen, at det var en privat skole, lige frigivet, og at vi nu skulde have begyndt paa vort skolearbejde igen. Det forstod han aabenbart, og enden blev, at de stak af igen. Siden forhørte en dansk officer sig paa engelsk foranledning om sagen, men ogsaa han lovede at holde os fri.

En dag fik vi besøg af en engelsk feltpræst, som gerne vilde se en højskole. Det fik han jo ikke meget ud af, da vi ikke havde skole.

En tid kom englænderne her hver dag og hentede møbler ud til Vandel, hvor de indrettede sig. Vi fik et godt indtryk af de folk. De var jævne og ligetil overfor hinanden; det var adskilligt mere naturligt at se paa end den dumme tyske kvægagtige disciplin.

Efterhaanden kom vi af med alle de tyske efterladenskaber. Alt det gode tog englænderne, og resten blev kørt til Vejle.

Efterhaanden fik Engelsholm atter sit gode udseende tilbage, men det blev snart klart for os, at vi ikke kunde holde sommer-skole paa grund af restaureringerne. En del af de indmeldte havde ogsaa meldt sig ud sidst i april, da alt saa saa broget ud, saa holdet var ikke saa stort. Vi sendte saa afbud, og derved fik vi ogsaa bedre tid til at faa det hele gjort ordentlig i stand.

Vi fik købt en ny hest. Ib var gaaet til; den gik pølsevejen. Den nye hest er et meget smukt og nydeligt dyr; den hedder Blis.

Den 26. juli modtog vi »Hjem og Skole«s kursus. Det var første gang, vi igen fik skolen fyldt efter beslaglæggelsen, saa det blev som en ny indvielse. Det var en skøn oplevelse. Kursus var i alle maader vellykket. Blandt det, vi særlig vil mindes derfra, var overrabiner dr. Friediger, der talte om jøderne og Danmark og om sine oplevelser i Theresienstadt. Det blev et par uforglemmelige timer.

Samme dag, som »Hjem og Skole« rejste, kom et nyt kursus, nemlig »Dansk Hjemstavnforening«. Det var et kursus af en

noget anden art, men vi havde megen morskab af det. Vi havde nogle smukke lure med rutebiler i omegnen.

Den 18. og 19. august havde vi haandværkerkursus. Det var haandværkere fra Vejle amt. Det blev et par interessante og ogsaa muntre dage. Vi lærte her mange udmærkede mennesker at kende. En munter oplevelse fik vi i den svendeaften, som afholdtes under hvælvingerne i kælderen. Det var pøsegilde med øl o. s. v., og dertil improviseret underholdning. Om søndagen var der offentlig møde, hvor Knud Kristensen talte i parken.

Endelig kom elev- og efteraarsmødet, men det var de fleste af jer jo med til, saa det behøver ikke at refereres saa nøje. Den uge vil vi sent glemme. Først de to dage for Haraldskæreeleverne. Tak, fordi I mødte saa talrigt, og fordi saa mange af jer blev hele ugen. Nu kender I Engelsholm og ved, hvordan livet former sig her. De næste to dage fik et festligt forløb. Det blev alle I gamle elever, som kom til at indvie Engelsholm igen paa den rette maade. Aage Møller gjorde ogsaa sit til, at det hele blev, som det skulde være. Det nye flag og den nye fane blev indviet, og stenen med de nye uforglemmelige data paa blev rejst igen. Nu er vi velrustet til den nye tid. Saa brændte vi paa baalet hagekorsflaget og de tyske symboler, mens røde lyskugler fo'r mod himlen. Det var en drabelig oplevelse. »Før din lunge, før din tunge, tysk er edder og forgift!« Da elevmødet var ovre, tog vi fat paa efteraarsmødet i tre dage. Ogsaa det blev festligt og godt. Vi hørte taler af: Bording, Aage Møller, Povl Engberg, Bo Rud, Axel Riishøj, Bukdahl, dr. Nørlund og undertegnede, og saa fik vi en festlig oplæsning af dr. Thomas P. Hejle.

Det bedste var dog at se jer alle her igen og at mødes med jer igen i det, som er vort arbejdes dybeste indhold.

Fra 15.—20. oktober havde vi »Grundtvigsk Kursus«, der plejer at være paa Kerteminde, men dér var flygtninge. Talerne her var først og fremmest Aage Møller og derefter Skovrup og undertegnede. Det blev et godt møde. Under mødet fyldte Aage Møller 60 aar, saa vi fik lejlighed til at holde en større fest for ham. Først holdt han gudstjeneste i Nørup kirke, derefter var der middag og saa festligt samvær om aftenen. Kursus forærede ham en flot pipe.

Den 22.—24. oktober var vi til højskolelærermøde i Askov, hvor jeg holdt omstaaende tale. Der var storvask paa det møde angaaende højskolen og modstandsbevægelsen. Men alt i alt var det endelig for en gangs skyld opmuntrende at være med der, for det kunde tydeligt mærkes, at der i de sidste aar er sket et skred i den rigtige retning blandt de unge højskolemænd. »Men immer det dages dog paany, hvor hjerterne morgen vente!«

Til 1. august havde vi vinterskolen fuld, saa I kan forstaa, at bliver det saadan ved, maa vi til at bygge. Vi har sagt nej til over 50. Hen imod november meldte en del sig ud paa grund af militærtjeneste, men der var nok til at fylde pladserne. Vi har

nu begyndt med fuldt hus, og alt tegner godt. Vi har tre piger fra sydslesvig, og en norsk jente var indmeldt, men sendte desværre afbud.

Det gaar altsaa for fuld musik, og der er allerede mange indmeldt til sommer, men læg jer bare i selen alligevel, vi kan have mange endnu.

Saa skal denne beskrivelse slutte med en tak til jer alle for trofasthed i krigens aar, ikke blot trofasthed mod os og mod vor skole, men især trofasthed mod det fællesskab, hvori vi rustede os til kamp mod fjenderne af sandheden og retten. I viste det sind, som jeg havde ventet af jer, og jeg er ganske sikker paa, at I holdt fanen højt hver paa jeres plads. En lang række af jer var aktive, og det er en glæde at tænke paa, — men enten I nu var direkte aktive eller ikke, saa staar dog een ting fast, og det er den, at fællesskabet stod sin prøve, ingen svigtede, og derfor kan vi nu fortsætte med at bygge vort arbejde op paa den samme sandhedsgrund. Det er lykkeligt, at det er saadan. Nu, i tiden der kommer, skal netop det store slag staa for freden og friheden og for det, som er sandt og ret.

Og endelig skal her tilsidst siges en ydmyg tak til Gud for, hvad vi vandt af tro og haab i mørketiden, en tak, fordi han gav os fri til at virke, gav os fristed trods alt, saa ordet havde gode kaar. Vi vil bede til, at vi ogsaa i fremtidens dage maa kunne bære det arbejde frem til folkegavn, som han vil give os at udføre.

Glædelig jul, allesammen!

Jeres

Guðrun og Sune Andresen.

Vor aandelige Situation.

Tale ved højskolelærermødet paa Askov den 22. okt. 1945.

Min tale her i dag skal dreje sig om vor aandelige situation med særligt henblik paa det folkelige aandsliv og med de nys overstaede verdensbegivenheder som den aktuelle baggrund.

Naar vi læser om vilddyrene fra Belsen og Neuengamme og de andre berygtede rædselssteder, og naar vi møder landsmænd, der som vidner kan berette om den djævelske mishandling, de har været ude for, saa er der et spørgsmaal, der straks falder os paa sinde: Hvordan er det gaaet til, at mennesket er faldet saa dybt? Selv efter 2000 aars kristendom falder mennesket tilbage i det dyriske, ja, i det som er værre endnu. Det er dette spørgsmaal, der nu er blevet sat paa spidsen, saa vi for livets og fremtidens skyld maa søge at opklare den sag.

Spørgsmaalet er dette: Hvad er et menneske? Er der nogen forskel paa vilddyrene og saa paa os? Er loven for os dyreloven, og skal vi nøjes med den?

Ja, hvis jeg straks med det samme skulde sige, hvad jeg anser for den afgørende forskel mellem dyret og mennesket, saa vil jeg sige det saadan, at der, naar det kommer til stykket, egentlig kun er en eneste forskel, kun eet eneste, der gør os til andet og mere end dyret, kun een ting, hvorpaa sand menneskelighed kan bygges op fra bunden af. Det, jeg tænker paa, er det, som vi saa ofte synger i en af vore sange at: Mennesket er i Guds billede skabt med levende ord paa sin tunge. Alle andre ting har dyr og menneske tilfælles i større eller mindre grad, men endnu har man aldrig set dyret rejse et alter for at tilbede guddommen.

Men netop fordi vi overalt har svigtet dette menneskesyn, er det gaaet os saa galt. I de sidste lange tider har vi mest haft øje for ligheden mellem dyr og menneske. Vi studser ikke mere over at finde mennesket beskrevet paa første side i zoologien som det fornemste af pattedyrene, og det er der reelt heller ikke noget at sige til, men ganske langsomt har vi mere og mere anlagt et natursyn paa vor menneskelighed. Det sunde, det naturlige, det friske liv, det er livet i og med naturen. Det fysiske liv kaldes overalt: det naturlige. Hele dette fysiske sundhedsliv har nøje forbundet sig med det materielle fremskridt, vi har oplevet de sidste hundrede aar. Det fysiske og det materielle anses først og fremmest

for en livsnødvendighed, først skal det være i orden, og derefter kan der maaske blive tid til lidt aandsliv i fritiden. Det aandelige er blevet reduceret til en fritidsbeskæftigelse, et interesseliv, en idealisme som man kan have ved siden af virkeligheden.

Det aandelige liv er ikke længer en magt, der skaber os og former os i sit billede, — næh, — det er os, der kulturelt skaber de »aandelige« interesser, som vi saa kan sysle med, — men at dette aandelige skulde have guddommeligt udspring og være guddommelig lov for os, anses for at være absurd, mørk middelalder.

Hvordan er det kommet dertil? Ja, det er en lang historie, men jeg ser saadan paa det, at begyndelsen for vor kulturs vedkommende sker med renæssancen, selv om selve sagen selvfølgelig er ældre. Rent bortset fra alt det fine og glimrende ved renæssancen i kunst og videnskab, saa er det dog der, den langsomme løsrivelse fra det gudbilledlige syn paa mennesket begynder. Middelalderens menneske var i et og alt bundet til Gud og Guds lov. Kirken var en magt over sjælene. Enhver tanke, enhver handling var bestemt af synet mod det evige. Dér var maalestøtten for livet. Kirken er ikke længer en magt over os. Vi er blevet frigjort fra kirkens aandstyranni, siger man, saa nu er der jo blot en smule romantik tilbage med kirkeklokker og brudesløv. Kirken er ikke længer den selvskevne aandelige fører for os alle, den er en institution, man melder sig ind og ud af ligesom en anden forening, og det er vistnok tyskeren Luther, der har faaet det lavet saadan. Kirken maa nu nøjes med at forvalte Guds naademidler, og det er i sandhed heller ikke nogen ringe gerning, men dens aandelige magt er stærkt begrænset.

Efter renæssancen løsriver man sig efterhaanden fra det gamle menneskesyn: skabt i Guds billede, og man begynder stærkere end før at bygge menneskesynet op paa vore egne tanker om livet og ikke paa den givne gudslov og det folkelige gudbilledlige syn.

Det begynder med, at menneskesynet fornyes eller genskabes i den græske antiks skikkelse. Det er menneskeskikkelsen idealiseret i en guddommelig skønhed, saa man ved synet af billedstøtten maa udbryde: Ja, saadan har dog nok Gud tænkt, da han skabte mennesket. Man ser i det æstetisk-etiske syn endnu et genskær af den guddommelige skabelse, men blikket vendes dog mod jorden, det blir verdensvendt. Hvad madonna var for munkene, det blir nu den jordiske Beatrice for Dante, og linjen derfra fortsættes med Gretchen hos Goethe og Solvejg hos Ibsen, selv om Ibsen dog saa adskilligt mere end de to andre.

Man bygger efter renæssancen menneskesynet op paa den lærde humanistiske type. Med menneskekundskab og fornuft skal nu livslovene udgranskes. Meget hurtigt forvandles teologen fra at være en stille Guds tjener til at blive en slags korrekturlæser paa

skriftens ord. Dette er selvfølgelig ikke nogen objektiv dom, men det er den, der maa springe frem af det mosaisk-kristelige syn paa sagen. Med rationalismen blir omsider Gud lig med fornuften, og derfra er vejen ikke lang til at stille mennesket selv op paa alteret for at tilbede det som guddom. Det viser den franske revolution ogsaa tydeligt nok. Fra dette syn og til Hitler er der ikke langt.

Fra renæssancen og til det 19. aarh.'s midte er det filosofferne, der udtænker livslovene. Baggrunden for tænkningen er stadig det guddommelige syn, især i romantikkens dage, men det tyndslides mere og mere. Den direkte og naive forpligtelse deraf erstattes af spekulation derover, og den direkte inspiration blir til en studerekammeraffære. Mere og mere blir det grundsynet: at mennesket skal opdrage sig selv ved sine egne tanker om livet.

Men: Hvis *vi* skal opdrages, saa maa vi dog finde en dertil, som er klogere end vi, skal mennesket opdrages, saa maa det dog opdrages og oplyses af en, der er bedre, visere, kærligere end det selv er, — og det kan dog kun være Gud. Saa nær staar vi dog Gud og han os, at der er ingen andre imellem. Mennesket kan ikke opdrage sig selv. Men det er det, vi tror, at vi kan.

Her er det iøvrigt, at Grundtvig staar i sit opdragersyn. Han slaar paa tværs af hele den aarhundredgamle evropæiske udvikling, og derfor er det, at han er reformator. Her er grundsynet for hans universelle opdragersyn, hans folkelige syn med højskolen og Gøteborgskolen. Grundtvig er en revolutionær genskaber af det folkelige og kristne grundsyn, og set ud fra dette kan vi forstaa, hvorfor han saa ejendommeligt staar baade med og imod romantikken.

Det direkte og naive forhold til det guddommelige menneskesyn og den guddommelige lov eller den forstaaelse af livet, som deraf udspringer, forflygtiges ogsaa derved, at livet betragtes som en udviklingsgang, hvor Gud maaske nok er begyndelsen og maa-ske ogsaa maalet, men hvor det dog alligevel blir selve udviklingsforløbet, der kaldes »livet«, og man stiller sig selv i vejen for at se Guds skaberværk ogsaa der. Spekulationen over udviklingslivets love blir al vor stræben. Vi har det ikke længere som de væsner, der var i Edens have, at de er Gud saa nær, at de direkte spiser af hans haand.

☆

I det 19. aarh.'s sidste halvdel tages saa skridtet fuldt ud med saadan noget som darwinismen og med naturalismen i det hele taget. Nu forlader man ganske det gamle syn: skabt i Guds billede. Mennesket bevises nu som et rent naturvæsen. Vil du kende loven for livet, det sunde naturlige liv, saa finder du den i naturen, naturloven skal gøres til et med menneskeloven.

Herhjemme tilhylles dog de frækkeste konsekvenser deraf med megen idealisme og en art naturalistisk humanisme, men i Tyskland f. eks. gik vejen direkte over Nietzsche til Hitler. Den stærke

har magten og derfor ogsaa retten. Han fører udviklingen, og for udviklingens skyld er alt tilladt for Nietsches overmenneske, der til sidst ikke mere er et enkelt individ, men hele det tyske »fører-folk«. Dette er jungleloven sat i system blandt mennesker, saa det batter noget. Og her har vi forklaringen paa Belsen og Neuengamme. I naturen og under dens lov kendes der ikke forskel paa godt og ondt, der kendes kun stærk og svag. Nazismen kendte ikke forskel paa løgn og sandhed, ret og uret, liv og død. Hanløven i zoologisk have kender heller ikke disse forskelle, men optræder med en fornem »kultur«, netop hin flotte arrogance, der dækker over den dyriske vildskab. Mennesket forvandles til en forsøgskanin, et marsvin, der kan behandles hvordan som helst, alt for udviklingens skyld. Dette passede glimrende ind i militarismen, hvor al personlighed er bandlyst, og manden i geledet kun er materiale.

I vor udgliden fra det guddommelige syn paa mennesket var vi for svage til at tage kampen op. Vi skulde have kvalt Nietzsche i 80erne, og det var for sent at begynde med det efter 1933. Men herhjemme tog vi det hele lidt finere. Det rent dyriske som menneskeideal var os dog for harsk en mundfuld. Brandes forkyndte mennesket som et øverste led i en organisk sammenhæng. Det lød dog pænere. Mennesket var et naturvæsen, hvis kulturelle lov var at opdrage og oplyses. Det gjaldt om at opbygge en ren human, menneskeselvtilstrækkelig, livsforstaaelse. Naturalismen tog ivrigt del i tidens problemer, dens forkyndelse var ikke blot naturalisme, men: frihed, frisind, fremskridt og oplysning. Derfor blev sagen farlig ogsaa for højskolen, for disse ting gik jo i takt med, hvad ogsaa den forkyndte.

I det 19. og 20. aarh. løber da to aandsretninger jævnsides gennem vor historie: Den naturalistisk-humanistiske og den gamle folkelige menneskeopfattelse, der var blevet vakt gennem Grundtvig. Denne sidste livsanskuelse paavirkes stærkt og paa mange maader af den første.

Et par ting maa jeg pege paa i denne forbindelse. Det første er noget, som man maaske vil forfærdes over, fordi vi ellers alle anser det for en god og naturlig udvikling, hvad det sikkert ogsaa er.

1. Kirken og skolen er blevet skilt ad i institutioner hver for sig. I gamle dage var det kirken, der byggede skole, underviste og oplyste. Derfor var oplysningen først og fremmest bundet til menneskesynet: skabt i Guds billede. Selv om kirken nu er skilt fra skolen, er det jo ikke givet, at skolen derfor er blevet hedensk eller lærerne hedninge. Aldeles ikke. Men tænk blot paa, hvad der er det første krav, alle nu stiller til skolen før noget andet. Det er ikke dette, at man ønsker børnene oplyst og opdraget i synet: skabt i Guds billede, men derimod overalt det: at opdrage dem

til gode samfundsborgere, der kan klare sig i kampen for tilværelsen. Der har vi dyrelovens synspunkt, for nu at sige det skrappt. Jeg ønsker selv, at mine børn skal blive dygtige, saa de kan klare sig i kampen for tilværelsen, men jeg vil dog gøre alt, hvad der staar i min magt for, at de *først* skal blive opdraget og oplyst som sande mennesker. I vore skoler kan vi blive oplyst om alt muligt, men knap nok om det, der gør et menneske til menneske.

2. Aandslivet i det hele taget har skiftet karakter. Grundtvig og Søren Kierkegaard var begge, hvor forskellige de end var, bundet af det gamle syn: skabt i Guds billede. Synet gir sig meget forskelligt udslag hos dem, men de tænker ikke en tanke og skriver ikke en sætning, uden at det er ud fra grundsynet: mennesket bestemt af sit forhold til Gud. Rasmus Nielsen, denne blændende begavelse, som eftertiden taabeligt nok har kastet vrag paa, vidste, at udviklingen var ved at dreje, og han søgte med mærkelig klarhed at rette skuden op, men tabte slaget. Derefter blev aandslivet en fysio-bio-psykologisk tænkning og ikke den forkyndelse af Gudsloven, som det burde være.

3. Digtning i ordets virkelige forstand har vi jo snart ikke mere i Danmark. Digtningen blir en skildring af »dyrelivets« funktioner, et erotisk-sexuelt limum-larum, der er lige saa uudholdeligt, som det er kedsommeligt, — eller et social-realistisk fotografi, en miljøskildring af fiskere, husmænd, bønder, arbejdere o. s. v., men digtningen er ikke længere det guddommelige instrument, der gir genklang af det evige. Kaj Munk var dog en mærkelig undtagelse, trods alle særheder og spring en tjener for det guddommelige. Kunsten og mennesket i kunsten kendes derpaa, ikke at det blot skildrer eller affotograferer sig selv, men at det i sin oplevelse af virkelighed staar midt i kampen mellem aand og natur, i spændingen mellem Gud og menneske, mellem liden og evigheden. Poesien er ikke blot et: dikkedu og dej og dingeli og lej og smukke ord om en skøn aftenrødme, men poesien den er: livets kaarne spejder, den er Herrens medarbejder!! (Gr.)

4. I den klassiske musik var der dog endnu en anelse af »engletoner« og menneskeand, men de senere tiders jazz m. m. er et oversentimentalt urskovshyl, der kan faa selv abekatte til at flæbe.

5. Maleriet blev udtryk for sær individualitet, det blev en skildring af en kunstners særhed og særlighed, men ikke noget, der kunde oplyse nogen mors sjæl og kun interessere dem, der lavede skole eller gesjæft paa sagen. Og da man endelig indsaa det haabløse i at tiltale masserne med individualitet, slog man over i det kollektive. Maleriet blev blot og bart en dekoration paa væggen, et stykke idealistisk sindssyge som Willumsens relief, eller en Gauginsk naturalisme med et fedt farvesmadder, der skulde virke materielt paa beskueren.

Naa-ja, — der er jo fine ting i alt dette ogsaa. Tiden, moderne og synspunkterne har altid krav paa kulturel interesse. Men i den

forbindelse, hvori det her maa ses, tæller alt dette kun glimtvis med. Folkeligt er alt dette ikke, selv om det maaske nok kan blive populært en tid.

Naar det gælder vor aandelige situation, maa højskolen i al beskedenhed ogsaa nævnes.

Højskolens historisk-poetiske forkyndelse kom til at lide skade under kapløbet med naturalismen og dens følgesvende. En populærvidenskabelig oplysning glider ind i stedet for den folkelige, ikke saadan at det folkelige forsvinder, men dog saaledes at det i nogen grad overdækkes, og kampkraften gaar af sagen. Det folkelige er en forkyndelse af det gamle menneskesyn: skabt i Guds billede og en forkyndelse af den frihedens, sandhedens og kærlighedens lov, som deraf følger. Der var i højskolen for meget af Aron, der fulgte med strømmen, og for lidt af Moses, der stillede sig imod den med lovens tavler i haanden. Det historisk-poetiske syn var ikke længer saa levende. Historien blev en skildring af vor udviklingsvej, og det kneb med at hævde grundsynet: at historien, som livet selv, ogsaa er Guds oplysnings skole for os. Og det er dog det syn, der lærer os at se, og som gør historien, ikke til en lære, men til en levende inspirationskilde. Udviklingssynet er jo til syvende og sidst blot en naturalistisk, humanistisk selvhævdelse, der maa friste et stadigt tilbagefald til rovdyrstadet, — jeg mener — kulturhistorien har jo den vanskabne, at den som oftest afslører vor ukultur.

Højskolen var fremskridtets tjener efter 64, men da fremskridtet med naturalismen kom som en voldsom materiel og social-radikal bølge, gled vi med derind, og vi var aabenbart for svage til at hævde vort frihedssyn og menneskesyn i det hele taget. Til sidst mærkede man slet ikke, at de social-radikale fremskridts-ideer og alle deres udløbere saasom aldrig-mere-krig, pacifisme og passiv modstand, neutralitet og hele internationalismen var i direkte strid med den aand, som er det folkelige grundsyns hele væsen. I 1930erne var vi en del folk, der maatte ud ogsaa i grundtvigske kredse for ligefrem med pegepind at lære folk paany at stave paa folkeligheden. Det var blevet en temmelig ukendt ting.

Endelig skete der det op mod krigen, at højskolens førende fløj knyttede sig til den udvikling, som førte vort folk ind i nølerpolitikken efter 9. april. Derfor stod vi svagt og splittet i forholdet til den folkelige modstand i krigens sidste aar. Dette var højskolen ikke ene om, men den delte dette syn med størstedelen af folket — desværre. Vi maa jo erkende, at højskolen ikke var fremtrædende i den aktive kamp, men det nytter ikke nu at græde over den spildte mælk. Det er muligt, at højskolens betydning dog har været nogenlunde som aandelig bagvægt i tiden, men det er noget, der ikke kan tales højt om, fordi det unddrager sig al kontrol.

Jeg vil gerne her udtale det ønske, at højskolen i fremtiden ganske bevidst og klart vil tage kampen op med hele den naturalistiske humanisme og materialisme, som udsuger vor aandelige kraft. Det sker kun ved en levende forkyndelse af det folkelige menneskesyn. Jeg vil ønske, at vi bedre end før maa evne at føre den forkyndelse, der formaar at skabe virkelighed og handling ved ordets magt, det ord der forpligter i tro og kærlighed til at blive Guds medkæmpere mod det onde.

Højskolen maa blive en vækkende og forkyndende skole, som oplyser om den guddommelige sandhed, mere, end om alle de sandheder, vi selv kan granske os til, en skole, der forkynder oplysning om den aandelige virkelighed, hvori ikke vi, men Gud selv, virker og former os og livet i sin lignelse og efter hans bestemmelse.

Sand oplysning, det er sagen, den oplysning, der lærer os at skelne mellem Gud og djævel, godt og ondt, sandt og løgn, liv og død, den oplysning, der fører os ind i kamplivet, den oplysning, der aktiverer vor ungdom, gør den handlingsbestemt og virkelighedstro.

Og den oplysning faar vi ikke af os selv, men vi faar den i Jesus Kristus Vorherre, og vi faar den i det gudbilledlige liv, hvori Gud oplyser os, alle de forhold i livet, hvor han har givet os at leve paa menneskelig vis i troen, haabet og kærligheden. Det er forholdet mellem mand og kvinde, hvor det forhold ikke er gjort til ene dyreliv og sexualitet, men hvor det er voksestedet for den sande og naturlige kærlighed, som er et genspejl af den guddommelige. Det er forholdet mellem fader, moder og dem og deres børn, det er folkefællesskabet med kærligheden til fædrelandet, hvor der er streg under kærlighed mere end under fædreland, og æt er menighedsfællesskabet, hvor kærligheden over al forstand virker fra Gud til os. Der er Guds oplysnings skole, og det er den, vi skal forkynde for den ungdom, der endnu ikke selv har klaret sig dens betydning.

Sune Andresen.

Danmarks Befrielse og Sydslesvigs.

Den 5. maj var der en, der sagde til mig, at nu havde vi haft vort livs største oplevelse. En større og herligere dag syntes han ikke, der kunde times os. Jeg forstod godt, han kunde sige saadan; men jeg maa alligevel sige, at jeg haaber at komme til at opleve en endnu større og vidunderligere dag, en dag, der ligger i forlængelse af den 5. maj. I ved vistnok, hvilken dag jeg tænker paa; men inden jeg vender tilbage til den, vil jeg gerne fortælle lidt om, hvordan vi oplevede befrielsen i hovedstaden og specielt her paa Københavns folkehøjskole.

Vi sad den 4. maj om aftenen og hørte den danske presse fra London, som formodentlig størstedelen af det øvrige Danmark. Der lod ikke til at være sket noget afgørende endnu, men pludselig kom budskabet om de tyske styrkers kapitulation i Nordvesteuropa og i Danmark. Vor første reaktion var at løbe ud og hejse flaget; det var ud paa aftenen, men vi syntes, det *skulde* op med det samme. Og derefter tog min kone og jeg vore cykler og kørte ind ad byen til. Der var kun gaaet 10 minutter, efter at meddelelsen var kommet, men gaderne vimlede allerede af jublende mennesker, og stimmelen voksede, efterhaanden som vi nærmede os Raadhuspladsen. Hele København var paa benene. Folk var ude af sig selv; man raabte og lo og svingede med armene. Sporvognene, der langsomt banede sig vej gennem mylderet, havde tagene tæt besat af unge mennesker; det gjaldt om at komme til vejrs. Andre krøb i lygtepælene, og højt oppe paa hustagene stod folk og vinkede ned til det sydende menneskehav paa gaderne og pladserne. Strømmen gik uvilkaarligt mod Amalienborg; det *kunde* jo være, kongen vilde vise sig, men da vi naaede St. Annæ plads, mødtes vi af fortroppen, der kom med den besked, at kongen var gaaet til ro; hans adjutant havde været ude at bringe hans hilsen til mængden med opfordring til den om at gaa tilbage. De to bølger skyllede sammen paa pladsen, saa vi nær ikke var kommet ud af det igen med vore cykler, men omsider slap vi da igennem og satte kursen hjemefter. Det var nu begyndt at blive mørkt, og folk satte tændte stearinlys rundt om i vinduerne. Det saa festligt ud: En hel by illumineret med levende lys. Og da vi kom ud til Diakonissestiftelsen, stod hele personalet stillet op der, alle de mange kvinder, unge og ældre, i hvide kjoler med et stort Dannebrogslag imellem sig og med

vaarens lysegrønne løv som baggrund. De stod og sang, og da vi kom der, sang de netop: Fædreland ved den bølgende strand...

Sort ser det ud,
men almægtig er Gud,
dine fjender til lands
er og fjenderne hans,
de er fjender ad sandhed og retten,
de er fjender ad kærlighedsætten,
de har alle det værste tilbage,
thi end lever den gamle af dage!

Hvor gammel jeg end bliver, vil jeg aldrig glemme denne oplevelse og heller ikke byens almindelige jubel. Jeg er glad for, jeg fik lov til at opleve denne aften i København.

Da vi kom hjem, fandt min kone straks alle sine lysestumper frem, saa vi ogsaa kunde faa huset illumineret. Og saa satte vi os til at drikke vor sidste rigtige kaffe, og jeg fandt nogle gamle cigarer frem, som havde overvintret i de fem lange aar.

Den paafølgende nat, tror jeg nok, er den mærkeligste, jeg hidtil har oplevet. Der, hvor jeg sad, havde jeg lejlighed til at høre radio, og det var underligt, men frydefuldt at overvære, da den pludselig igen blev dansk. Det var jo saadan, at det var først kl. 8 lørdag morgen, at kapitulationen skulde finde sted — med jubelen fredag aften havde vi jo i grunden taget forskud paa begivenhederne — men alligevel blev et og andet taget i besiddelse af frihedskæmperne i løbet af natten, og bl. a. blev radiohuset »erobret«. Pludselig hørte vi en stemme forkynde — og jeg glemmer aldrig den klang, hvormed det blev sagt — at nu var radioen atter dansk. Derpaa fulgte meddelelsen om kapitulationen, at der vilde blive dannet en regering o. s. v., og denne meddelelse blev gentaget hver halve time. Ind imellem spillede der musik. Til at begynde med var det »neutrale« stykker, »Kornmodsglansen ved midnatstid« etc., men pludselig havde de aabenbart faaet hentet nogle nye plader, for med eet lød »Dengang jeg drog afsted« og frihedssangen. Jeg har nu aldrig været nogen beundrer af dennes poesi eller mangel derpaa, men den var dog blevet til noget af en fanfare for os, og hvor var det mærkeligt at høre den i denne stund fra den *danske* radio. Det var, ligesom man fornåm historiens susen om sig, at i denne nat gik Danmarkshistorien om et hjørne. — Det er jo saadan, at Danmark aldrig før i sin mere end 1000-aarige historie har været erobret eller besat land. — Grev Gert solgte vi jo selv landet til og indkaldte ham oven i købet bageltes til at ordne forholdene. Det var noget andet. — Det er, som om en særlig lykkestjerne har straalet over Danmark, naar vi tænker paa dets lidenhed og udsatte stilling. Grundtvig blev da heller aldrig træt af at tale om Danmarks mærkværdige lykke. Derfor var det, der skete den 9. april, noget helt nyt og ukendt i vor historie. Det var, som om Danmarks gamle lykke helt havde vendt os ryggen. Men nu sendte den os

atter sit forunderlige smil: Krigen, som, vi havde været forberedt paa, skulde have været ind over landet, var standset lige udenfor Danmarks dør, som ved et Guds under, og det *var* det maaske ogsaa.

Ja, det var en mærkelig nat. Og saa brød morgenen frem over et frit Danmark. Kl. 8 hejsede vi flaget igen, mens vi sang:

Fædreland!
Som paa atgrundens rand,
midt i bølgernes blaa
skal du blomstrende staa,
med din maj og dine kærminder,
som en mø med letrødmende kinder;
du endnu har det bedste tilbage,
det laa gemt hos den gamle af dage!

Og vi syntes, verset var som skrevet til den dag. Og samtidig kimede kirkeklokkerne freden ind over et land og over en by i flag og i fest. — Jo, jeg forstaar godt dem, der taknemmeligt bøjer hovedet og siger: En skønnere dag og en skønnere oplevelse kan der ikke times os her paa jorden.

Og saa maa jeg alligevel paastaa, at jeg samtidig havde en underlig tomhed i sindet. Vi havde jo nemlig regnet med og maaske ogsaa forberedt os paa, at vi selv skulde have været med til at smide tyskerne ud af landet, og nu var det pludseligt overflødigt. Der blev slet ikke brug for os. Og det fortvivlede var jo, at gennem fem lange aar havde lejligheden været der til at sætte ind, men vi forspildte den, d. v. s., vi gjorde maaske nok noget, men paa ret ufarlige omraader, mens vi lod andre om det virkelige farlige arbejde, som *skulde* gores, for at vente paa det tidspunkt, jeg saa sikkert troede vilde komme, da vi ogsaa skulde være med for alvor. Men dette tidspunkt kom altsaa ikke. Derfor var den første følelse, der strejfede mig ved meddelelsen om kapitulatonen, en underlig tomhedsfølelse, og den blev siddende som en torn i kødet bag den feststemning og glæde, man hurtigt blev revet med i og taget af.

Jeg ved godt, der er mange, der siger, at det var *en Guds lykke* for Danmark, vi undgik den egentlige krig. Og det *var* det maaske ogsaa; det kan godt være, det er mig, der er utaknemmelig. Men jeg kan alligevel ikke frigøre mig for den tanke om — og Gud forlade mig, hvis det er forkert — at det trods alle rædsler *maaske* havde været bedre, om vi selv havde været med til at slaa det sidste slag. Ja, jeg *ved* det ikke. Men mon vi i saa fald ikke havde haft større mulighed for at undgaa den ulidelige tilstand, vi har befundet os i, lige siden majmaanedens feststemning dampede væk? Vi er efterhaanden saa langt ude, at folk næsten skal til at gøre en undskyldning for, at de har været frihedskæmpere. Mon vi saa ikke bedre havde kunnet bevare lidt af den samfølelse, lidt af den *aand*, vi syntes, vi alle efterhaanden var besjælet mere eller mindre af i de sidste aar af besættelsestiden, og som vi

havde haabet skulde have holdt sig og virket som et frisk vejr, naar vi skulde til at bygge Danmark op igen?

Og sidst, men ikke mindst: Men saa ikke en langt større part af det danske folk *umiddelbart* var gaaet ind for Sydslesvigs befrielse fra Tyskland, den befrielse, der jo i virkeligheden ligger i direkte forlængelse af den danske frihedskamp? Sydslesvigerne ventede, som noget givet, at danske frihedskæmpere vilde have besat landsdelen den 5. maj, men vi skuffede dem, skønt det dog er aabenbart, at det danske folks befrielse fra tysk aag ikke er fuldstændig, før danskerne i Sydslesvig er med. Mon der ikke herbjemme vilde have været større forstaaelse herfor i det øjeblik, vi stod midt i kampen og var i lærd med at følge tyskerne »til dørs«? Mon man saa ikke havde sagt som noget ganske selvfølgeligt: Vi nedlægger ikke vaabnene, saa længe der er danske, der maa leve under tysk tryk paa deres fædres jord, hvor de hører til. Saa er det iøvrigt ligegyldigt, om disse danske udgør et flertal eller, som det jo er tilfældet, et mindretal i deres landsdel, for det er dem, det er danskheden, der er *hjemme* der paa stedet, men tyskheden er en gæst i disse egne. Og en gæst skal man behandle høfligt — forudsat man selv har indbudt ham. Men selv om man har indbudt ham — og det har vi desværre paa en maade i Sønderjylland, — og selv om der efterhaanden er flere gæster end folk i huset, saa er det dog disse, der bestemmer husets skik, som gæsterne maa indordne sig under.

Skønt dette skulde synes ligetil, saa viser det sig, at folk ofte har svært ved at forstaa det, naar det drejer sig om dansk og tysk i Sydslesvig. Lad mig derfor bruge et billede, som jeg bestandig anvender, fordi jeg synes, det klarer begreberne i denne sag. Lad os tænke os, at 80 pCt. af befolkningen paa en af vore øer, f. eks. Langeland, en skønne dag — maaske som følge af en historisk udvikling — finder paa at sige, at nu vil de herefter regne sig for tyskere og maaske ogsaa give sig til at tale tysk, saa godt eller saa daarligt, de nu er i stand til det. Saa vil vi selvfølgelig sige til dem: Vi tror, I snyder jer, for I er nu engang bestemt til at være danske. Men det maa I selv om. Det maa blive jer egen personlige sag, saa længe I ikke generer os andre med det. — Men kommer de saa igen og siger, at de ønsker Langeland ogsaa skal tilsluttes det tyske rige, saa maa vi svare: Nej, stop, det gaar ikke, for det vil være en *voldførelse* af de 20 pCt., der ikke har svigtet deres danskhed. Det er ingen voldførelse af de 80 pCt. at forlange, at de skal leve deres tyske liv under dansk styre, naar de i øvrigt faar aandelig frihed. Saa har de faaet alt, hvad der paa nogen maade tilkommer dem. Men det vil være en blodig uret mod de 20 pCt., i flertallets navn at ville tvinge dem ind under tysk styre. Vi har ikke lov til at prisgive de trofaste, fordi flertallet har svigtet.

Det er imidlertid netop dette, der er sket i Sydslesvig. Derfor maa vi i *retfærdighedens navn* forlange, at Sydslesvig i det mindste frigøres fra al forbindelse med det tyske rige i det øjeblik, de

ønsker det, og det gør de af hele deres hjerte. Vi skal ikke først give os til at spørge det fortysskede flertal af dansk rod om, hvad de mener i den sag, for de har gjort sig selv til »gæster« i deres hjemstavn, d. v. s. Danmark har i høj grad været med til at gøre dem til det ved sin fortvivlede politik dernede i svundne aarhundreder, men gæster er de i hvert fald blevet. Det betyder ikke, at vi er lige glade med, hvordan de stiller sig. Vi haaber inderligt, de maa vaagne op til forstaaelse af deres danske arv, men det, jeg gerne vil gøre opmærksom paa her, er, at alene hensynet til det danske mindretal er en fuldt ud tilstrækkelig og forsvarlig grund til at kræve Sydslesvig befriet og tilknyttet Danmark igen. Derfor skal vi ikke begynde at snakke om folkestemninger og lade det bero derpaa, men ganske simpelt tage landet hjem, maaske nok foreløbig lade det faa en særstilling, men i hvert fald saadan, at det kommer under dansk overhøjhed, med fuld aandelig frihed for tysk saavel som dansk. Saa er der øvet sand ret og skel mod alle. — Og saa gælder det i øvrigt om under disse vilkaar at gøre hvad vi kan for aandeligt at genvinde dette gamle danske land.

Hvor sort det end ser ud — og mens dette skrives, kan man godt fortvivle over forholdene i Sydslesvig — saa tror jeg alligevel paa en genforening med vort gamle grænseland trods flygtninge-invasion og svigtende forstaaelse i Danmark. Jeg bygger bl. a. denne tro paa det Guds under, som den opvaagnen til danskhed, der er i gang blandt de fortysskede dernede, i sandhed er. Det bekræfter mig i, at »Gud forsvarer den danske sag«, ogsaa i Syd-slesvig.

Derfor ser jeg frem i haabet til den dag, da Sydslesvig atter bliver dansk land. Det vil blive den største og vidunderligste dag i mit liv, mod hvilken selv den 5. maj blegner, ja, den største dag i vort folks liv, om vi ellers lever med dansk historie. Jeg kan ikke lade være med, idet jeg ogsaa tænker paa de danske sydslesvigeres kaar, at bruge julesalmens ord i denne forbindelse:

O, maatte vi kun den glæde se,
 før vore øjne lukkes!
 Da skal, som en barnemoders vé,
 vor smerte sødt bortvugges!
 Vor Fader i himlen! lad det ske!
 lad julesorgen slukkes!

Med dette haab i sindet sender vi jer alle vore ønsker om en god jul og et glædeligt nytjaar for vort land og folk.

Sigrid og Frede Bording.

Lidt om brøker.

Jeg holder med Job, naar han gaar i rette med Gud og klager over sin uretfærdige skæbne. For det var dog i sandhed oprørende, som han blev behandlet. Hvad maatte denne aandeligt redelige mand og fromme og gudfrygtige tjener ikke taale? Røvere bortførte hans okser og kameler, hans folk blev myrdet, lynet slog ned og dræbte hans faar og hyrder, en orkan fik huset, hvor hans ti børn opholdt sig, til at styrte sammen, og de omkom alle. Og for at sætte kronen paa værket ramtes han til sidst af den forfærdeligste sygdom, fyldtes med onde bylder over hele legemet, fra isse til fod.

Ribbet for alt sad han saa i ruinerne af sin fordums herlighed. Her kunde han sidde midt i askedyngen og skrabe sig med sit potteskaar — sidde og vente paa, at denne Guds prøvelse, som det vel maatte være, skulde høre op, og alt vende sig til det gode igen.

Men der skete intet. Dag gik efter dag, og der skete intet, absolut intet. Og saa indfandt tvivlen sig, og den time kom, hvor han ikke mere kunde lovprise herren, der gav og tog igen. Job rejste sig paa sin askedyng, og ud af sin dybe nød og elendighed løftede han truende sine hænder mod himlen og forbandede Gud.

Jeg gentager, at jeg holder med Job. Jeg forstaar ham, som det ene menneske forslaar det andet. Jeg maa give ham ret i, at det var en skændsel uden lige, en aldeles uhørt og skammelig behandling, han var genstand for. Gud handlede virkelig ilde med ham.

Men hvad betyder menneskets mening om ret og uret, naar Gud taler gennem stormen og foreholder det, hvor ganske umuligt det er for et menneske at forstaa den almægtiges underfulde veje? Da staar det dær med sin, ak saa rigtige, opfattelse af tingene og har intet andet svar end tavshed. Job erkendte det ogsaa: »se, jeg er ringe, hvad skal jeg give dig til svar? jeg har lagt min haand paa min mund — —.«

Søren Kierkegaard taler et sted om dette, at mod Gud har mennesket altid uret. Det er netop sagen. Menneskeligt set har Job bedst mulig grund til protest, set med vore øjne maa det, der overgaar ham, synes uretfærdigt. Men dette betyder intet som helst ansigt til ansigt med Gud. Mennesket er et begrænset væsen, Gud er det ubegrænsede, og det grænsebestemte kan naturligtvis

ikke rumme det grænseløse. En af menneskehedens største tænkere maatte erkende det — at dividerer vi tilværelsen med fornulten, bliver der altid en rest igen, og hans erkendelse var sand. Hvad vi i vor begrænsning opfatter som uret og ubilligt, er oftest kun facaden af en ret og billighed, hvis væsen vi ikke kan opfatte.

En matematiker udtrykte det saadan, at de hele tal har Gud skabt, det øvrige er menneskeværk. Fuldkomment rigtigt. Det, der har med Gud at gøre, er helt, harmonisk, afsluttet i form, uendeligt i indhold. Det menneskelige er altid brudstykkeagtigt, brøkmformet, stykkevist, foreløbigt, ja, mennesket er i sig selv en brøk, et kompromis, om man vil — med andre ord: et baade-og, hvor Gud er et enten-eller.

Dette betyder ikke, at mennesket ikke kan være, hvad vi kalder en helstøbt karakter. En halv personlighed er det ynkeligste, der kan tænkes, og ingen behøver at være halv paa denne maade. Kun over for Gud er vi alle brøker.

Af de to røvere paa korset sætter jeg ubetinget mest pris paa den anden — manden, der ikke vilde give sig over. Ham var der dog lidt konsekvens i. Den første forekommer mig noget foragtelig. Hvad ligner det saadan at svippe over i saligheden i sidste sekund? Men — konsekvente eller ikke konsekvente i deres liv, over for manden i midten var de begge brøker, og det var i det øjeblik, den første erkendte dette, at han slap ud af sit mørke.

For at vende tilbage til det menneskelige baade-og og Guds enten-eller: gang paa gang i vort liv erfarer vi det umulige i at forlige disse to ting med hinanden. Ret beset er dette vel kilden til vor stadige fortvivlelse, den fortvivlelse, som ethvert ærligt menneske altid er inde under. Fortvivlelsen er imidlertid ikke haabløs, eller jo, den er *netop* haabløs, men vi kan aldrig opgive haabet om at komme ud af den. Al vor stræben er jo i en samlet sum en stræben mod helheden. Vi vil ud af vor brøkmformede tilværelse, ud af dette grusomme baade-og, og vort liv er, naar det da i det hele taget er værdigt til at kaldes et menneskeliv, en bestandig kamp herfor.

Humanismen mener, at kampen kan lykkes og vil lykkes engang. Efter nordisk opfattelse sker dette aldrig. Tilværelsen vil for intel menneske kunne blive afrundet og hel, spændingen vil til alle tider bestaa. Alt, hvad vi har med at gøre, bliver sprængfyldt af modsætninger, der ikke kan forliges. Men dette, at vi ikke kan forlige dem, og dog aldrig kan slippe haabet om, at det skal lykkes os, og derfor kæmper for det paa trods af vor viden om umuligheden deraf, dette er jo da menneskeligt set en ganske meningsløs og urimelig ting. Det er naturligt, at vi af og til stiller spørgsmaalet, om vi ikke i stedet burde bøje os for fornultens erkendelse, det vil sige lade brøk være brøk. Der er dem, der har prøvet paa det og prøver paa det, men foran sidste instans glipper det altid, hvor stædige forsøgene end er. Døden er — med eller

mod vor vilje — den store forsoner, der gør mennesket til et helt tal, som enten Vorherre eller Fanden stiller paa plads i talrækken.

Jeg kan slet ikke vide noget om, hvorfor vi er indrettet saa underligt, at det er muligt for os at trodse paradokset og netop ville det menneskeligt set urimelige og meningsløse. Det er taabeligt at søge svar paa dette. Jeg aner intet som helst om og kan aldrig faa at vide, hvad det egentlig er, Gud har for med mennesket. Her maa jeg tie og lægge haanden paa min mund. Saa meget veed jeg imidlertid, at denne brøk, som mit liv er, trods alt har en betydning. Jeg maa under alle omstændigheder tro, at den er forudsætningen for noget andet og mere, at der er noget ved den eller kan blive noget ud af den, at den stadig bevarer visse muligheder. Havde jeg ikke den forvisning, kunde jeg lige saa godt lægge hovedet paa blokken med det samme. Indtil min sidste dag maa jeg stædigt holde fast ved, at er end det meste i min tilværelse viet til undergang, saa er der ogsaa det i den, der — efter at have været i den store smeltedigel — skal bestaa til evig tid.

Det er en baade betagende og grufuld tanke — denne, at de øjeblikke, der sammensætter min tilværelse, alle uden undtagelse har uendelig betydning, og at jeg i videst forstand er ansvarlig over for evigheden — evigheden, der er Guds blik vendt mod menneskene. Det er betagende, fordi det giver livet retning og fylde, det er forfærdende, fordi ansvaret er saa stort. Alligevel: kunde jeg vælge, vilde jeg ikke foretrække nogen anden tilværelsesform. Det er grusomt at skulle være et menneske, men det er ogsaa godt.

Det er muligt, at en og anden her vil spørge, hvordan det kan være lykkeligt at være forpligtet af evigheden, naar hvert eneste menneske gang paa gang bittert maa erkende, at han svigter og ikke slaar til, at han slet ikke magter at svare til, hvad han *skal* svare til. Og det maa indrømmes, at det kan synes næsten umuligt at holde modsætningen fast — at kunne forfærdes og frydes ved livet i samme øjeblik. For mig at se er det imidlertid heller ikke en forstandssag, men en erfaringssag, at det lader sig gøre. Jeg husker endnu, at jeg for en del aar siden svor paa, at jeg aldrig nogen sinde vilde forfalde til den løgn at kalde ungdommen en skøn tid — for det var ligegyldigt, hvorhen man vendte blikket: alt var svig eller halvhed eller tomhed. Fandtes der mon i det hele taget et grundlag at bygge en tilværelse op paa? Jeg kunde ikke undgaa at se, hvordan alle svigtede, og selv følte jeg mere end tydeligt min afmagt.

I dag maa jeg sige: trods alt. I dag maa jeg kalde ungdommen for en skøn tid og ikke blot ungdommen, men livets andre aldre med. Og det er ikke, fordi der er sket en omvurdering af kravenes ubønhørighed. Og naturligvis kan jeg stadigt se, at der svigtes af alle, og i hvert fald veed jeg stadigt, at jeg selv er afmægtig over for opgaven — at opfylde min forpligtelse over for evigheden. Men jeg har lært at skelne imellem at svigte ideen og at svigte

virkeligheden. Det er nogle overmaade daarlige udtryk, men der kan næppe findes bedre.

Disciplene Judas og Peter var begge forpligtet af den ubegrænsede, den evige sandhed og kærlighed, samlet i menneskesønnens skikkelse. De svigtede begge. Hvorfor blev det da til død for den ene, nyt liv for den anden?

Judas forraadte *ideen* — typisk nok: med et kys. Den nat i Gethsemane have blev afgørende for ham. Den nat holdt han i sit hjærte op med at være forpligtet, og derfor klæbede der blod ved de tredive stykker sølv, han fik. Senere svigtede Peter i ypperstepræstens gaard, han fornægtede det, der var blevet *virkelighed* for ham, men hvor usselt det end var, saa klæbede der ikke blod ved. For i sit hjærte ophørte han ikke saa meget som eet eneste øjeblik med at føle sig forpligtet af *ideen*. Han gik siden uden for porten og græd bitterligt, men med denne graad græd han sin nød bort i haab, og han kunde senere gaa ud i verden for sin alvor at virke som menneskefisker. Nu vidste han nemlig lidt om den modsætning, der truer med at sprænge hvert eneste menneskes liv.

Det kan ikke være anderledes: er tilværelsen en kamp, maa der naturligvis lides nederlag ogsaa. Men intet nederlag er afgørende, før man har lidt det i sit hjærte ogsaa. En dansk mand fra Flensborg udtrykte det saaledes — om ordene var hans egne, veed jeg ikke, men han fulgte dem godt nok i den kamp mod nazismen, i hvilken han led nederlag: »altid kæmpende — ofte tabende — aldrig slagen«.

Som den enkelte maa staa til ansvar over for evigheden, maa et folk det sagtens ogsaa. Og der er for mig ikke nogen tvivl om, at Guds blik til stadighed er vendt mod det danske folk, at evigheden ogsaa her møder med sin prøve: hvor meget skal forgaa, hvor meget bestaa? Dette spørgsmaal tegner sig vist i dag saa skarpt som aldrig før. Enhver dansk mand og kvinde bærer det i sit hjærte. Krigen smuldrede saa forfærdelig meget, saa mange tanker og ideer, saa megen haab og tillid. Hvad er forgyldning, hvad svinelæder?

Jeg skal ærligt tilstaa, at jeg er lige saa angst paa det danske folks vegne, som jeg er det paa mine egne. Og kom ikke og sig, at der ikke er grund til at nære ængstelse for et land, hvis ypperste aandelige fremtoninger tilsyneladende er skikkelser som Axel Larsen, Hal Koch og Carlo Cartophelmoos. Jeg har ogsaa levet længe nok til at erfare, at de »jærtegn paa aand, der skal blive igen«, kun vil blive faa og smaa — baade naar jeg siger »vi«, og naar jeg siger »jeg«. Men det er vel egentlig heller ikke antal og størrelse, vi skal stirre paa, det afgørende maa være, om der er nogle. Og trods alt: det er dog saadan, at angsten er blandet op med en mærkelig fortrosthing:

»Lauvet fell um hausten av,
um vaaren atter det spretter.
Dauden herjar um land og hav,
men livet kjem alltid etter.«

Løvet falder om høsten, det er sandt. Men der kommer altid atter en vaar. Og døden hærger. Ansigt til ansigt med den erfarer vi for alvor, hvor kostelig en gave livet er. Intetsteds er modsætningerne skarpere, intetsteds fornemmer vi tydeligere vor brøklivværelse, intetsteds er mennesket mere magtesløst. Men er vor kamp mod døden i alle dens former end haabløs, saa er den dog ikke uden haab — netop ikke, naar vi i vort hjærte er forpligtet af evigheden.

For livet — jo: »livet kjem alltid etter«.

Med dette ønsker Eva og jeg for jer alle, at I maa have en glædelig jul, og at I i det kommende aar maa faa lykke til at leve jer ind i noget af »det, der bestaar«. —

Arne Winther Johannsen.

Giv Tid!

Naar man er helt ung, saa brænder man efter at være med der, hvor der sker noget — og hvad er mere naturligt? Vi vil være i Centrum, vi vil opleve det meste, det bedste, det højeste, som noget Menneske nogen Sinde har oplevet. Vi griber begærligt efter, hvad Tiden har at byde os, for vi maa skynde os, det skal være nu, nu, inden det bliver for sent, inden Tidens farvestraalende Hjul er rullet os forbi.

Hjulet slynger sine Neonlys i Glimt for vore Øjne, og vi griber begærligt efter Anvisningerne: Aftenskoler, Ungdomsmøder, Gymnastik, Folkedans, Ungdomsskoler, Fagskoler, Højskoler, Tidsskrifter, Bøger, politiske, upolitiske, nationale og kristelige Foreninger. Der er ogsaa andet, der skinner os i Ojnene: Restauranter, Musik og Dans hver Aften, Biografer, kulørte Blade o. s. v., men vi er pæne Mennesker, vi vil ikke slaa Tiden ihjel, vi vil have noget ud af den, vi vil være i Centrum.

Vi tager paa Skole, maaske paa flere, for der er saa mange Slags, og vi vil gerne være vise og dygtige. Bøger læser vi med eller uden Plan, mange, mange, for vi maa vel finde ind til Centrum en Gang, ind til Verdens Midtpunkt, der hvor Livet bliver til, der hvor Skatten bliver smedet til hver eneste en af os.

Motorlarmen fra Tidens Hjul hvæser os i Ørene: »Fremad, fremad, skynd dig, det er der det foregaar.« — Vi haster af Sted, snubler i Fejltagelser og Skuffelser, prøver med Fortvivlelsens Mod at stikke en Kæp i Hjulet for dog at faa det til at bie, saa vi kan faa Tid til at lytte, tænke, se; maaske er vi Værkstedet saa nær, at vi kan høre Hammerslagene eller se Gnisterne. Men Kæppen siger blot: »Knæk — knæk,« og Hjulet ruller videre rundt og rundt, og vi maa jo med trætte og udasede, for der skal meget til at knække den unges Haab og Tro til Livet.

Endelig er Gud saa barmhjertig at standse os, men hvordan gør han det. Han tager *alt* fra os, han stikker sin Lanse i vort Hjerte og lammer hver Livsnerve i os, han har for Alvor ført os ind i sit Værksted.

Gud har standset os, men hvorfor? For at træde os i Støvet? For at tage Troen og Haabet og Kærligheden til Livet fra os? Ja, men kun for paany at give os *sin* Tro, *sit* Haab og *sin* Kærlighed til os, saadan som den er virkeliggjort for os i Jesus Kristus.

Da vi troede, at alt blev taget fra os, var det i Virkeligheden

kun vore egne Luftslotte, som blev styrtet i Grus, for det, som er af Gud i os, vil altid være der, selv om vi forvilder os ind i Tivlens mørke Vildnis, og Guds Skabergning i os er altid virksom, naar blot vi kan være stille og lade Guds Ord tale til os.

Det Øjeblik han venter
og agter kærlig paa,
naar klarlig hans eget Billed
vil dybt i Sølvspejlet staa.
(Ingemann.)

Med disse Ord vil jeg ønske jer allesammen en rigtig glædelig Jul.

Inger Margrethe Balle.

En Paamindelse.

Selv om Haandarbejdet inden for Højskolens Arbejde er et Bifag, saa skal det alligevel ikke overses. De Ting, vi til daglig har for Øje, har uden vi selv ved af det stor Indflydelse paa os. Er vi altid omgivet af Møbler, Billeder, Broderier osv. som er daarligt lavet, uskønne i Form og med triste og daarlige Farver, indvirker det paa vore Sind, saa vi ogsaa blir triste og kedelige.

Sørger vi derimod for, at de Ting vi har i vore Hjem virkelig er kønne, har de rigtige Former og særlig de rigtige Farver, kan det ikke undgaas, at det indvirker saadan paa os, at vi daglig maa glæde os over at se paa disse Ting, saa det kan altsaa hjælpe til, at vi bliver gladere og derved ogsaa bedre Mennesker i vor Omgang med andre.

I synes maaske det er for meget at gøre ud af vore Omgivelser, men det er nu sandt alligevel.

Især vil Karlene nok sige, at det er noget Snak, men hvis jeres Kæreste eller Kone stræber efter at faa pæne Ting samlet sammen til Hjemmet, saa hjælp hende i Stedet for at sætte jer op imod det, for det kommer til at betyde meget for jer ogsaa.

Det er let nok at sige, at I skal have pæne Ting, men hvad er kønt, og hvor køber man det? Det er ikke saa let at give Anvisning paa, selvom der i vore Dage laves mange pæne Ting baade i Møbler og Brugsting. Broderier er det værst med.

Men den medfødte Sans til straks at kunne sige, hvad der er kønt, og hvad der er grimt, er der kun faa, der har. I maa arbejde med dette, læse om de gamle Stilarter, se Billeder af de gamle Ting, derved opøves man til at kunne se Former og Linier, der igennem kan man lære at se, at de daarlige Efterligninger af de gamle Stilarter skal man ikke købe, men derimod de Møbler, Brugsting osv., som nok er skabt i vor Tid, men som alligevel har Tradition tilbage i Tiderne uden at være Efterligning.

Det er paa samme Maade med det Broderi, vi pynter med i vore Stuer. Ogsaa det maa have sin Tradition tilbage i de gamle Almuebroderier. Det er det, jeg forsøger at fortælle jer, naar vi har Haandarbejde, og at vise jer det i de Ting, I kommer til at sy. Men det er kun saa lidt, der naas, mens I er her. I maa selv arbejde videre, naar I er kommet hjem, der skal nødvendigvis arbejdes med det for at faa et godt Resultat.

Lad ikke de faa Ting, I fik med jer hjem, være det eneste

nogenlunde ordentlige Broderi I har, saa de ligger og føler sig ene midt i alle Rædslerne fra Broderiforretningerne.

Lad det ikke være tilfældigt, hvad I hår i jeres Hjem, eller hvor I nu er, men indret det saadan, at I føler jer glade og befinder jer godt i de Omgivelser, I har skabt.

Hvis nogen af jer har virkelig Lyst til at udvikle jeres Sans for, hvad der er kønt og praktisk, saa gaa f. Eks. paa et Bibliotek og faa dem til at skaffe jer Bøger om disse Emner. Der udkommer ogsaa et Tidsskrift 4 Gange om Aaret, der hedder »Bygge og Bo«, der er mange gode Billeder af de Ting, der bliver lavel nu. Og kommer I til København, saa gaa f. Eks. paa Kunstindustri-museet og i de nye Boligforretninger: »Illums Bolighus« og »Ny Form«, der har de det sidste nye og for det meste gode Ting. Ogsaa inden for Brugsforeningerne arbejder de meget med at lave kønne Ting. De har lavet en hel Del Møbler, som er vældig gode og ogsaa nogenlunde overkommelige i Prisen. Spørg i jeres Brugsforening.

Gudrun Andresen.

Baglandet vest for Vejle.*)

Den vandring, vi nu skal foretage ind gennem det æventyrlig land, der ligger som et bagland for Vejlefjordens straalende turistidyl, maa nødvendigst begynde i byen ved den blaa fjord. Baglandet, der fjæler sig vesterude, svimle bakker og dybe dale, der omsider flader sig ud i den midtjydske hedeslette, er et land af en egen støbning og egen karakter. Det er et ret upaaagtet land. Fra byen gaar turiststrømmen ud langs fjorden ind gennem Grejsdalen og tilhød til Randbøl, — og dog er der netop herude de dybeste perspektiver ind gennem dansk folkeliv og historie. Ude i egnen om den gamle hærvej og adelvej blir hver en vejkrumning og hver en dalføring til levende tale om fortid og nutid. Har du slaet dig ned paa en lyngtue paa Randbøl hede, har du bestaget den høje bakketinde ved Tørskind, sidder du paa Stejlbjerg og ser ud over det usandsynligt skønne Sønderkær, eller staar du ved Engelsholm med sø og bøgeskov og taarn og linde, eller fandt du Rørbæk sø som et genspejl af himmelblaaet mellem mørke gran- og lyngbakker, eller fandt du endelig langt ude i det flade land bag Grindsted by den syngende stilhed, der blot er fuglefløjt og gøgekuk og vindens hvisken i gule græsser, — og har du ind i det alt sammen hørt historiens muse fortælle om gamle slægters kamp og strid, om tidernes skiften, om livets blomstring og henvisnen, — — da vil det hele vidsyn, som du samlede i smaa glimt, blive til et stort og varmt og levende bevæget billede af Danmark, dit folk og dit land.

Saa har vi da gennemtravet de grønne skove om Vejlefjorden. Djævløkløften, Munkebjerg, Hvidbjerg, Fakkegrav og Rosenvold. Landet herude er mit eget barndomsland, hvor hver en sommersondag endnu lyser i mindet af hvide sejl, der stryger hen over himmelblaat vand. Dette mit barneland har dog nu mistet sit skønneste vartegn: de høje ensomme træer yderst paa Trelde Næs. Disse høje træer blev horisonten for min barndoms drømmeland. Bag dem laa havet og verden. Jeg savner dem i landskabet nu. Engang stod jeg ved Napoli-golfen og saa over

---

*) Skrevet til et værk om Jylland. Eftertryk forbudt.

mod Posilipos pinjer, der her som der stod som vartegn mod himlen. En halvglemmt strofe af et digt af Johs. Jørgensen blev levende i sindet:

Azurblaa hæver sig Cap Estrelle:
 »Splendid indeed! »Oh yes«!
 — jeg svarer, men ser kun tre ensomme træer
 yderst paa Trelde næs.

Barnelandet løber du ikke fra. Og trods al reklame blir det for dig aldrig turisme med strandbad, motionstur og hotelmiddag, — men barnelandet bevarer for dig de perspektiver over udlængsel og hjemve, hvori din sjæl forbrænder. Ingen udsigt over liv og levned kan være mere ung og vaarfrisk end udsynet over det stykke dansk natur, der var vort barndomsland. Far' vidt over bølgen blaa i øst og vest og syd og nord, drag gennem historiens billedrige, eller bestig filosofiens blaa bjerge, — du vender dog tilbage til barndommens land. — Vindspilede sejl paa flugt over en blaa fjord, lysegrønne pinsebøge, og sindets bespændte sommerlængsel, — det er Danmarks foraar og evige ungdom, minderigt gjort levende i det tabte barneland.

Vi maa have lov til, inden vi forlader fjordbyen og dens nærmeste egn, at aflægge et lille visit paa det kulturcentrum, der i 1867 blev plantet af gamle Rosendal i landet syd for Vejle, det strøg, der fra gamle dage kaldtes »de dødes rige«. Højskolen i Vinding, der nu meget forandret er blevet husmandsskole, spandt sine traade ud over by og egn. Dens fornemste omraade var dog netop Vejle vesteregn, saa det er kun naturligt at begynde vandringen her.

Gamle Rosendal var en lavstammet, lidt tør, men lun jyde, en god fortæller og historisk skribent. Han havde smerten ved tabet af Sønderjylland saa nær ved hjertet, at hans virke var bundet dertil. Hans skole blomstrede op i begejstringstiden i forrige aarhundredes sidste del. Der var fart og flugt over det. Alle-rede den første vinter tog hele skolen paa tur til Bjerre herred. Man gæstede grev Rantzau paa Rosenvold, holdt møde paa Vrigsted Højskole, spiste frokost hos baron Schaffalitzky de Muckadell paa Møgelkær, gæstede pastor Fog i Skjolde. Derefter var man gæst hos forpagter Langhorn paa Kristiansminde og endte hos etatsraad Eckardt paa Ørumgaard. — Ja, hvem skulde tro, at højskolefolk i 67 kunde gæste lutter grever, baroner og etatsraader!

Hos Peder Larsen Skræppenborg i Dons mødtes i 1869 skolerne fra Askov, Vinding, Gedved og Testrup — omtrent 300 mand plus 200 andre fra egnen. I to dage spiste, drak og talte man, — Schrøder, Bojsen, Nørregaard, Rosendal, Baagø, Peter Larsen,

Nutzhorn, Jens Jørgensen fra Bjerregaard og pastor Svejstrup fra Rødding. Hvilket fantastisk opbud af aand og kraft.

Her paa Vinding virkede en række betydelige mænd, hvis minde nu er mere eller mindre afbleget, — men dengang lyste de. — N. P. Stensballe, H. Mortensen, den senere rektor for den Classenske Agerbrugsskole paa Næsgaard, Jens Skytte, bondesønnen fra det idylliske Trelde, den senere kendte forfatter, ham, der skrev »Guld og grønne skove«, en bog, der i min barndom var alle unge pigers kæreste bog, men som nu næppe læses mere, og endelig Marius Sørensen, manden, der i mange aar prægede Jelling seminarium. Her færdedes som studenter professor Sandfeld Jensen og landstingsmand Hauch, der giftede sig med en datter af huset. — I kommuneskolen residerede Krarup Hansens, en højst musikalsk familie, Datteren Johanne var kongelig kammersangerinde og en af Operaens førstekræfter. Musiklivet blomstrede og afblomstrede, som alt livets værk gør det.

Den gamle skole var dengang som senere en vigtig faktor i Vejleegnens aandelige liv. Her oplevede min fader, Peter Andresen, i sin lange kamp for at holde haabet levende for sin sønderjydske hjemstavn, baade lykkelige og tragiske tider. Barne-mindet spinder saa mange traade ind til livets dybeste kilder — langt mere, end fremmede forstaar. — Lad da saa dette være nok. Men endnu løfter den gamle skole sine takkede gavle mod himlen — hine murtinder, der under min barndoms himmel blev som en gotisk portal i sin stræben mod det usynligt høje.

Saa lægger vi vejen ud gennem Vejledalen.

For mig maa turisterne gerne beholde Grejsdalen og al dens berømmelse, det blir dog den brede storslaaede Vejledal, der bærer prisen hjem. I majestætisk ro glider den som en grøn flod fra landets fjerne højderyg ned mod fjorden. Dens bakkesider svimler imod himlen, dens gule kornmarker lyser i solen, dens sorte graner eller grønne bøgeskove gør dødsspring gennem bratte slugter ned mod de blomstrende enge, hvor den brede Vejleaa snor sig som et maanebaand langs engens bredder.

Her ude var Harald Kiddes eldorado. Født i Vejle 1878 hørte han til her. Herude boede hun, hende som han ikke fik, men som blev hans ungdoms tragiske muse. Her færdedes han dengang, da han med sin ungdoms hele ve og vaande saa sig sveget ikke blot af hende, men af livet, det liv, der troløst i tidens hast strør glemsel over kærlighedens grave. Kiddes livskamp blev en kamp mod livets fortabelse: Alt, hvad du elsker, skal du miste, — og hvordan være trofast mod det tabte og dog leve livet fremadvendt?

... Forbi krohaven ved Vingsted mølle strider aen sig endnu blank og hvirvlende afsted mod havet, en længslernes strøm uden rist eller ro. En mere idyllisk plet findes næppe. Og dog vidnede

Kidde her om tabet af sin cirkels fuldkommenhed, tabet af den jordiske kærlighed, som han troede skulde bære. Her fik han, endnu varm og levende, som Hamlet sin grav at stirre i, — to tomme øjenhuler i Yoricks hovedskal, — men her fik han ogsaa model til at springe ud af sin cirkels begrænsning, det aandens vovemod, der i taalmodighedens daab tør skue sin forjættelse fra Nebo-bjergets tinde.

Møllehjulet staar stille i dag, som skulde det aldrig mere maale tidernes gang med sine skovle. Men Vejle aa gaar bred og strid sin bestandige skæbnegang under krohavens ludende træer.

Maaske var det her midt i denne idyl og netop derved, at Kidde bag aaens brusen hørte Ofelias vilde sang i sit eget hjertes fortvivlede slag, følte personligt nær det livets nederlag, hvoraf hans kunst skulde rejse sig som en aandelig virkelighed.

Her brast for alvor den jordiske himmel, hvis sol for ham var hendes øjne, og hvis varme var hendes munds smil. Her blev problemet om Aage og Else nærværende for ham, kampen mellem liv og død i menneskesjæle. Derfor blev Kiddes digtning ikke blot, som mange, der ikke ser virkeligheden bag skinnet, tror, en lidt krukke og indadvendt spekulation, men den blev netop en forkyndelse af livets og dødens kamp.

Tyve aar gammel græder Kidde i et digt fra Vingsted mølle over tabet af den bristede himmelbue, der var ham saa jordisk nær:

Hør røsterne hviske i store træer —
o lyt, du mit pinende hjerte:
Den, hvem i verden vi mest har kær,
blev vort livs fortærende smerte.

Den, hvem vi elsked saa vanvidsvildt,
og efter hvis fod vi os slæbte,
blev den, der smiled bedaarende mildt,
idet hun os leende dræbte.

Lyt, du min sjæl, til regnnattens røst,
og skal du end ildtaarer fælde —
saa tak! Hun sled hjertet ud af mit bryst,
men lærte mig kærligheds vælde.

Kidde var ingen mester i versets bundne kunst, men hans klage er saa velsignet ungdommelig sandfærdig, en smertens lykkefølelse, underlig blandet, ved at staa paa Nebo bjerg og se sine syner ind over det land, han ikke skulde naa.

Dette forvandt Kidde aldrig. Det blev for ham mere end et elskovens forlis, det blev den spore, der drev ham ind i den evige strid for livet mod døden. Og dette er alment, sindsbilledet for livets vilkaar for alle levende, — et fald og en genrejsning i aandens forjættede land.

Vingsted og landet derfra til Vejle var Kiddes land. Han var maaske en æstetisk drømmer med studentereksamen og det hele,

— men dog en af dem, hvis digtning er forkyndelse den dag i dag, og hvis syner er storladne netop som udsynet over Vejledalens æventyrlige terræn.

Vejledalen var fra gamle dage et foretagsomhedens land. Aaen, der springer ud i Engelsholm sø, giver med sine bratte fald gode belingelser for vandkraft. Ved Haraldskær, hvor der var rivende fald, grundede i 1741 herremanden paa Engelsholm, Gerhardt de Lichtenberg, en metalvarefabrik, der drevs med vandkraft. Vingsted mølle nævnes allerede 1387. I 1733 anlagde Lichtenberg en papirfabrik i Randbøldal. Disse kraftanlæg er stadig i fuld drift. Men vandkraftens mest spændende og mest æventyrlige kapitel er de mange smaa og store vandmøller, der fjæler sig i de skovklædte bakkeskrænter ved alle de smaa bække, der styrter sig nedad mod aaen i dalens midte. Mange af disse møller er nu forladt, men stederne aander en egen idyl og fortæller i deres forladthed om tider, da industrien gik paa vandring bort fra hengemte upraktiske møller til byens damp- og elektriske kraftkilder. Efterkommere af de gamle møller er nu de moderne fabrikker i Vejle. Byen skylder de gamle møller i Grejsdalen og Vejledalen sin nuværende blomstrende industri. Herude i baglandet fødtes den og herfra erobrede den byen og nutiden.

Ude omkring Limskov og Tørskind aabner dalen sig i vilde og ejendommelige landskaber. Det er en forunderlig rig landskabelig skønhed, der her aabenbarer sig, istidsvælde dækket af grønne skove, græssange og marker.

Tørskind — et forrevet landskab, hvis storslaaede ensomhed ingen kan glemme, der har set det. — Her melder sagaen om en mærkelig kvindeskæbne, — og lad os tage den historie med paa vor færd:

Frederikke Pio fødtes i København 1837 som datter af krigsraad Pio. Hun var begavet, energisk, ildfuld, vittig og med frodig fantasi. Som lærerinde paa en herregaard ved Grenaa lærte hun Charlotte la Cour fra Aalsø præstegaard at kende og kom gennem hende i forbindelse med grundtvigske folk, bl. a. Otto Møller i Gylling. Hun blev lærerinde hos Grundtvig i fire aar og derefter hos Chr. Kold i flere somre. Hendes folkelige begejstring kendte ingen grænser. I 1866 fik hun paa aktier rejst en pige højskole i Aale ved Horsens. Men Frederikke Pio drev sin »bondevenlighed« for vidt, hun klædte sig i vadmel og spiste med fingrene som Jeppe paa Bjerget. De gæve bønder i Aale fandt, at hun gik for vidt, saa hun blot karikerede det, hun stræbte efter, nemlig bondens jævne ligefremhed. Aale var ikke stedet for hende.

Saa træffer vi Frederikke Pio i Tørskind. Her, langt uden

for lands lov og ret, kunde hun udfolde sin fantasi uhæmmet. Her begyndte hun hos gdr. Jørgen Olesen en ny højskole i samarbejde med Charlotte la Cour. Kundskaber dyrkedes ikke særligt, men sang og samtale var hovedsagen, begejstring for dansk historie og poesi. Der blev sunget og danset, som var det vaar hele aaret rundt. Begejstringsrusen varede dog kun i tre aar. Saa giftede frk. Pio sig med gaardmanden Jørgen Olesen, og dermed begyndte hverdagen. Men Frederikke Pio formaaede at løfte dens byrde. Hun lærte sig mejeri bl. a. i Holland, hvor man undredes over, at en dansk bondekone talte alle sprog. Hun fik seks sønner at opdrage. Landbruget gik dog baglæns, og familien fik en mælke- og ostehandel i København, men ogsaa der kneb det, og da Frederikke Pio var 60 aar, brød hele familien op og drog til Chikago. 85 aar gammel døde hun derovre.

Bakkerne ved Tørskind blev hendes begejstrings Termopylæ. Den verdens stormagt, der hedder økonomisk nødvendighed, brød gennem det smalle pas, som hun forsvarede med romantisk Ildhu. Hendes lille højskole satte sig intet spur. Var det unyttigt spild af skønne kræfter? Var det tragedie — endogsaa saa dyb, at den kalder paa et overbærende smil? Ja, — tilsyneladende endte Frederikke Pios lille plimsoller af en højskole med ingenting, — og dog synger det endnu bag bakkerne ved Tørskind om uforfærdet mod, om begejstring og offervilje, om dansk poesi i et bevæget sind, der trodser alle hverdage og bygger taarne ind i himlen. Taarnene falder, og de slagne kæmper maa emigrere, men ruinerne staar tilbage, og sagnene taler om kampens festlige stunder. Saaledes er livet: en kamp, et fald og et eftermæle. Trøds alt det mislykkede i Frederikke Pios skæbne er der dog lys og varme i eftermælet, — mindet om en ildsjæl, der gav Gud, hvad Guds er, og hverdagen, hvad den maatte kræve. Stort eller smaat er ikke sagen, blot du turde være helt det, du var.

Tørskind. Vi troede blot, det var natur, randmoræner og falske bakker og anden geologi, — men her laa ogsaa et stykke dansk menneskeliv og ventede paa os.

Det blev ikke Frederikke Pio, der blev pioner for den grundtvigske vækkelse paa egnen, men derimod den unge kapellan Laurids Lauerberg i Bredsten og Balle. Først i 60erne tog han fat. Han var en levende og fængslende personlighed, man flokkedes om ham, men da han i 63 søgte sogneembedet, blev det ham nægtet, saa han maatte søge andetsteds hen. Men det liv, der var vakt, fik tværtimod næring ved denne modstand fra embedsstandens side. Nu løste man i flok og følge sognebaand til pastor Svendsen i Jelling og senere pastor Madsen samme sted. Hver søndag valfartede man nu for aandsfrihedens skyld til den gamle kongeby. I 1885 blev det omsider til alvor med at rejse

en valgmenighed. Kirken blev indviet den 26. april 1885 med pastor Villh. Hansen som præst. Han blev Balle menighed en god og myndig leder til sin død i 1923.

Det var ligeledes i 1860'erne, at der blev røre i egnen om skolesagen. I Ravning og Lilfrost rejste man spørgsmaalet, der blev sendt udsendinge til Christen Kold, og i 1866 startede Balle friskole under ledelse af en af de gamle vaskeægte friskolelærere. Han bar det flotte navn Niels Ebbesen. Siden da har valgmenighed og friskole i Balle holdt fanen højt, og der udfolder sig stadig et blomstrende liv omkring skole og kirke.

Og saa fortsætter vi gennem Vejledalen ud i Sønderkær. Ved Bindeballe station følger vi markvejen langs den sagnomspundne Vandelbane op paa Stejlbjerg. Udsynet herfra er enestaaende. Foran os ligger et kæmpemæssigt fortidigt søbassin opfyldt af smaa holme og omgivet af stejle skarpe bakkekamme. Gyvel, gran, bøg, lyng og grønne enge veksler i broget mangfoldighed, og ind igennem dette ubeskriveligt fantastiske landskab trækker Vejleaaen sin sølvsnor. Her holdt oldtidsfolket til. Tandlæge Bertelsen i Vejle har her paa Stejlbjerg fundet en af landet ældste og rigeste bopladser fra den saakaldte Gudenaakulturs tid. Stejlbjerg er en sandknold, som blæsten jævnlig bider hul i; og trods Bertelsens omhyggelige harpning af sandet ligger der stadig mikroliter, bitte flinteredskaber, i massevis. Tanken svimler tilbage i aartusinder til Rensdyrtiden og landets første bebyggelse. I Sønderkær har efteristidens søer og bække givet rigt fiske. Fantasien tumler med ukendte størrelser — — og dog ser vi for os jæger- og fiskerlivet i sin primitiveste form udfolde sig her om Stejlbjergets sandede kegle. Vi samler flintesten, pilespidser, mødhager og andre sære ting og beder tandlæge Bertelsen undskylde, at vi roder i hans sager og negler et par souvenirs til skrivebordskuffen.

Men hvad der betager os mest, naar oldtidsinteressen er mættet, det er det storslaaede udsyn over Sønderkær, Spjarup, Liegaards plantager, det bølgede terræn ved Bindeballe og længst ude de hvælvede bøgeskove ved Randbøl og over mod Engelsholm.

Ved Bindeballe passerer vi et ejendommeligt landskab, hvor smaa lyngklædte sandbakker styrter sig op og ned som et atlantehav i storm, — — og saa naar vi Randbøl med sine turistattraktioner. Frokost med en høj snaps er ikke at kimse ad, — men selve stedet virker lidt tamt og som et stykke Grejsdal, der har forvildet sig hjemmefra. I dalens bund ligger Lichtenbergs gamle papirfabrik fra 1733. Det er den, der gir stedet sin ejen-

dommelige kolorit, sit sus af historie, merkantilisme og rullende hjul, brus af styrtende vandmasser, brød til mange hjem, socialisme og nutid. — Men her er alligevel skønt, og det er intet under, at stedet her og omegnen, typisk østjydsk bakkeandskab, der her brydes med heden, har givet hjemsted for mange kunstmalere. Den lille sti, der fører op til Randbøl kirke, er ejendommeligt smuk, en vandring, der lønner sig.

Saa staar vi ved Randbøl kirke. Lille og lav dækker den sig bag kong Rans høj, og vest derfor ligger et lille stykke fredet hede med en række kraftige kæmpehøje. Her sprang landet i lyng efter oldtidens rige bebyggelse — om grunden strides de lærde — men landet blev her erobret tilbage til civilisationen, kun lyngtotter i vejgrøfter og gærder minder om, at heden er nær.

Her oppe faar landet en anden karakter. Det flader sig ud og blir ensartet og temmelig kedeligt for den, der netop har beruset sig i Vejledalens vældige dramatik.

Her fra Randbøl og langt ud paa den anden side Vandel by huserede tyskerne slemt i krigens sidste aar. Her blev 6000 td. land beslaglagt til flyveplads. Vandel stationsby blev ganske øde, hundreder af huse og gaarde ligger nu forladt, — vel omtrent, som da den sorte død i middelalderen rasede her. Milelange cementerede startbaner og andre veje kløver plantagerne som linealer lagt af dødens haand. Vidt omkring ligger landet øde hen, hvor før frie hjem med flid afløkkede den karrige jord en god afgrøde.

Det er et trøstesløst syn, og der vil gaa mange aar, før landet fra Randbøl til Billund atter er en blomstrende have, hvor danske hjem rækker hinanden haand fra markskel til markskel.

I krigens aar var flyvepladsen ved Vandel et uhyggeligt Klondyke, hvor al tænkelig svindel blomstrede. De folk, der holdt til her, blev betegnende kaldt for vandalisterne, og den lille før saa uskyldige Vandelbane, som man før godmodigt kaldte Vandelgrisen, fik nu det mere saftige end smukke navn: nazisvinet. I ly af tysk herrevælde spirede alle de laveste og usleste instinkter frem, — og det blir med dette som med jorden en lang historie, før tiden har bødet, hvad øjeblikket forbrød. Kun een ting trøster, — at hint onde uvejr omsider fik udraset. Dermed er der atter muligheder for det sunde, sande og naturlige til at lægge skulder til fremtidens hjul.

Men ogsaa dette kapitel skal med om en vandring gennem Vejles bagland, skal vise os fortid og nutid og de kaar, som tidernes kamp gir os at gennemleve. Nu bygger vi atter freden op, — Gud give, den maa vare længe.

Og saa er der ingen grund til længere at skjule, at vi nu er naaet op paa det gamle hærstrøg gennem Jylland. Flyvepladsens nutidsvandalisme mødes her med middelalderens sortedød, trediveaarskrig, svenskekrig, og hvad alle de andre ulykker hedder, som fulgte hærvejens spor over Randbøl hede. Nutidens friske oplevelser er netop en kras illustration til fortidens fortællinger og afromantiserer dem paa en gavnlig maade.

Hærvejen eller adelvejen er kendt af alle, efter at musæumsinspektør Hugo Mathiessen paa saa fortræffelig en maade har skildret det liv, der i historisk tid udfoldede sig langs vejens spor fra Slesvig til Viborg.

Lidt norden for Bække, hvor vi passerer runestenen, der fortæller om de to mænd, der gjorde Thyras høj, drejer hærvejen af fra landevejen og bryder sig sit eget oldtidsspor op over den fordums hede. Ved Ølgaard ses endnu de brede spor mellem højene i lyngen, men ellers ligger hærvejen nu paa det meste af strækningen herfra til Nr. Snede indfældet i almindelige biveje. Det lønner sig dog at tage turen, især forbi Ølgaard og ned over Randbøl og fra Harresø kro nord for Jelling til Øster Nykirke. Den gamle oldtidsvej har her paa mange punkter endnu sin ensomme storslaaede væld. Fjerne tiders spor melder sig og fortæller for hvem, der vil lytte til sagas tale. Kæmpehøje flankerer vejen langt ind i landet til begge sider, og runeminder staar hist og her. Hvor vejen besteg bakkekamme, har man i middelalderen kunnet skimte brynet af den mægtige Barwith-skov, der dengang strakte sig fra Lillebælt i øst til Vesterhavet.

Lidt før Randbøl staar St. Rybjergstenen paa sin gamle plads og melder om Tove Bryde, der rejste sten for sin ungdomselskede. Og saaledes er hærvejen og dens egn levende fyldt af minder. Hærvejen var livets pulsaare gennem landet i krig og fred. Her drog prangere eller købmænd mod nord eller syd. Fromme pilgrimme stred sig frem mod deres fjerne maal — de hellige steder i syden. Maaske var det lidelsens bjerg ved Jerusalem, der drog dem, maaske verdens aandelige centrum, St. Peder i Rom. Hvilken patos i sindet, hvilken spænding mellem tiden og evigheden lyser ikke den dag i dag ud af disse aandsgrebne mænds æventyrvandring ad ensomme, vildsomme og farlige veje mod deres fromme længslers maal. Nutidens travle selvoptagethed og køren rundt i egne formaal kunde trænge til en slig højhed og offervilje i sind og handling, som disse fjerne vandrere giver udtryk for. — — Maaske var det smaa munkesamfund, der fandt vejen frem fra syd mod nord opfyldt af iver efter at kolonisere de ukendte lande, de drog imod.

Et stykke vest for hærvejen finder vi det nu fredede areal af Randbøl hede omkring Staldbakkerne, der rejser deres sandede lyngklædte nakker som vidtsynlige sorte kamme over det male- riske landskab. Udsigten herfra er storslaet ned over Vorbasse med Slaugaards plantager, hvorfra en bærer det tropiske navn »Honolulu«.

Her over Danmarks skønneste hede løber endnu brede spor af en anden gammel vej, der aabenbart har været en stikvej fra den store hærvej mod Ribe. Her ser vi kong Valdemars rasende ridt hjem mod Dagsmars dødsleje. Ind gennem Danmarks historie og ind i hvert barnesind, som hører derom, klinger endnu og til fjerne tider de rappe hovslag af kongens hest paa den ensomme hedevej. Ja, herude blir perspektiverne dybe tilbage og frem i tiden. Hastende sjæle paa vej mod fjerne maal, dybe længsler og brændende passion, vilde krigerskarer paa vej ud eller hjem, sorg og glæde, fryd eller fortvivelse, mod og angst, — menneskelivets vilkaar i kampen mellem tid og evighed paa Guds eller djævelens veje, — alt sammen taler det endnu herude, naar vinden piber i græs og lyng.

Langs Hærvejen her omkring Randbøl hede laa kirkerne tæt i middelalderen, men allerede i 14. aarh. tælles 11 øde kirker her. Grundene til landets forfald kan være mange. Krig og ødelæggelse, den sorte død 1348—50, rovdrift af udmarksarealerne, der aabnede vej for sandflugten m. m.

Krigens byrde kunde være grusom haard. I 1627 ved de tyske troppers indfald og under svenskekrigen med svenskeres, polakkers og brandenborgeres hærgen 1657—60 blev landet herude aldeles fcrarmet. Pastor Falk i Nørup skriver 1698 i kirkebogen, at Randbøl sogn »blev gandske øde udi Polackernis tider, och Folckene af smitsome syckdomer bortdøde, och der blef ej, som er mig berettet, prædiket udi Randbølge kircke udi 3 aar« — og han siger, at da han 1679 ankom til sit embede, var »sognene næsten øde og saaledes i lang tid forblef«. Preben Brahe til Engelsholm skriver, at han 1657 forlod denne gaard og sit gods i fuldt flor, men at han, da han 1660 kom tilbage, fandt gaarden ganske spoleret. »Godset var udi elendig og ynkelig tilstand. Jorden med lyng var overgroet, saa det alt saa ud som en udørk. Folkene var døde af den store smitsomme syge og af hunger og nød, som jeg af saa mange besatte steder ej fandt uden fire ved gaarde, som der paa et aars tid her i Nørup kirkegaard belv begravet 1400 mennesker«.

Saaledes blev landet lagt øde milevidt langs den gamle hærvej. Folk flygtede lange veje hen og boede i aarevis i jordhuler i skovene. Det vrimler i gamle beretninger med mørke skildringer af de dramatiske begivenheder. Og gaar vi længere tilbage i tiden til Grevefejden eller opløsningstiden under grev Gert, er billedet det samme.

At landet efterhaanden sprang i lyng og blev prisgivet sandflugten har saaledes nok haft sine naturlige aarsager. Men i aarhundreder er der siden herude stridt og kæmpet for at byde forfaldet trods. Ogsaa det er et stort kapitel i denne egns historie.

Koloniseringen af det øde land tog sin officielle begyndelse med de tyske kolonister, der omkring 1760erne blev indkaldt til Randbøl og Karup heder for at opdyrke den karrige jord. Idealismen hos de hjemlige embedsmænd, der satte sagen i værk, var god

nok, men de tyske kolonister var aabenbart langt fra at være noget villigt redskab i deres haand. Hans de Hoffmann, amtmand paa Koldinghus, var sjælen i foretagendet, efter ham opkaldtes Hoffmannsfeld og Hoffmanslyst i Randbøl. Hoffman bekender selv i Danske Atlas følgende: »Hvad besværing det har været at læa disse fremmede folk, som var komne fra adskillige steder i Tyskland, især fra Pfalz, til at dyrke jorden og være rolige, er næppe at beskrive«. — Ak ja — de tyskere, de var og er og bliver dog sig selv lig! Om Hans Hoffman lyder det i ligtaalen over ham 1793: »Hede-beboeren skal med taknemmelighed erindre hans navn, saa ofte han kaster sin rug der, hvor forhen den ufrugtbare lyng herskede«. — Det blev dog ikke Hoffman, men Dalgas, der fik mindestene paa heden.

Men om koloniseringen minder stadig de halsbrækkende hof- og parykstruttende stednavne, der lyder saa mærkværdigt herude paa heden, — det er som traner i en spurvedans: Frederikshaab, Frederikshaade, Moltkenbjerg, Karolinesvinde, Mariessnaade, Hoffmannsfeld, Fromssejer, Christianeejegod, Wormsskioldsdal, Colbjørnssonsfejde, Reventlowshede. De gamle navne: Skjoldborg, Knurborg og Gammel Fitting, lyder mere ægte.

35 tyske familjer blev 1760 anbragt i Rybjerg og flere ud over heden. 1761 kaldes de: »urolige, fortrædelige og utaknemmelige«, men 1762 »eragtes de at blive gode bønder og opdyrkere«. Det berettes, at af alle sorter haveurter, nemlig bønner, ærter, salat, gulerødder, roer, ræddiker, grøn- og hvidkaal, item cartofler, have de haft i stor mængde. Tobakken har tegnet sig saa profitabel, at kolonisterne sige ej at have set den bedre — —«. Men 1770 blir kolonisterne balstyrige. Kvægsyge bredte sig, og for at gøre ulykken fuldkommen solgte og slagtede kolonisterne, hvad sygdommen levede, og levede højt en tid paa den maade. Inspektøren ved kolonien From siger: at »de maa sættes paa vand og brød i Frederits hver i 8—14 dage, da de — især Christoffer — intet dermed i denne tid forsømmer«. Men da man senere erkendte, at de solgte og slagtede kreaturer maaske alligevel var døde af sygdommen, lod man naade gaa for ret. — Et typisk dansk træk.

Der holdtes i de dage reformert gudstjeneste i en gaard i Frederikshaab. I den ene ende af huset boede hyrden for koloniens faar og i den anden ende hyrden for menneske-faarene. Det kan siges at have været en særdeles »moralisk« ordning, til kristelig ydmygelse for den ene part og til menneskelig ophøjelse for den anden! Men der var evigt spektakel baade med og uden præst og hyrde. From siger 1764: Schukraft og Grünheidels kone haver drukket 14 kander brændevin og en tønde godt øl i 3 uger. — Faar colonisterne ikke en præst, der kan prædike paa tysk, bliver de ikke tilfreds; dog det bliver de aldrig, saa længe verden staar!« Særlig udvalgte folk var kolonisterne ikke: »De fleste, som kom hertil, vare tyskere, der, som kirkebogen udviser, avlede en stor mængde børn, men som forresten vare folk, det ej havde

været værd at hente langvejs fra. Mange af dem endte deres dage i slaveriet, og resten kom tilbage, hvor de var kommen fra.

1786 var der kun 10 tyske familjer tilbage paa Randbøl hede. Den hele sag endte kummerligt med ingenting. Og dog var der brudt ny vej, — men det var dog først helt frem mod vore dage med hedesagen, læplantningen og plantagedriften, at der kom fart i sagerne, og heden atter blev dyrket, saaledes at myndighederne maatte gaa modsat vej og nu frede en del af heden, at den dog ikke helt skulde opsluges af kartoffelagre. Det var landets egne børn, der med udholdenhed og mod førte koloniseringen tilende og skabte et blomstrende land af de fordums saa øde egne. I 1940 indfandt tyske »kolonister« sig atter. Deres »kolonisation« var dog af en væsentlig anden art, men deres brødre fra 1760erne lignede de godt nok, og deres saga blev gudskelov lige saa kortvarig. Masser af danske hjem lik de ødelagt, men med liden skal koloniseringen atter gaa frem paa flyvepladsens nu saa øde terræn.

Randbøl hede er et farverigt kapitel, men hvad der nu her er berettet, faar være nok. Nu sætter vi kursen ind mod Engelsholm, den eneste herreborg af format, som Vejle vesteregn har at fremvise. Enestaaende i sin stil, med fire massive taarne med kuplede spir troner den med sine hvide mure og svungne gavle som en dronning gemt ved søens bred bag yppige bøgeskove. Landskabet og bevoksningen er typisk østjydsk, kun faa kilometer fra hedens mørke alvor viser Engelsholm med dyrehaven og søen sig for os som en smilende aabenbaring.

Gaarden træder ind i historien omkring 1750, da Timme Nielsen Rosenkrantz fik den af kronen for noget andet gods. Under Rosenkrantzerne voksede gaarden i magt og anseelse. Slægten Lange fik den efter Rosenkrantzerne. Det var en begavet slægt, men med en begavelse, der ofte grænsede til fantasteri. Den sidste Lange (tre roser) døde i syttenhundrede-og-et-eller-andet i salig fryd over, at han maatte blive jørdet iført sin faders paryk! En af disse Lange'r paa Engelsholm er nok en minderune værd.

Erik Lange, der boede paa Engelsholm ca. 1580, var den geniale fantast. Hans studier førte ham vidt omkring til europæiske universiteter, og da han overtog Engelsholm efter sin fader, var han fyldt til randen af den nyopdagede tro paa stoffernes indbyrdes forhold, mystiske rørelser i naturens verden, og det førte ham ind i alkymiën, drømmen om det røde guld. Han ødte gaard og gods paa mystikkens alter, men i diglens blaa flamme, der fortæredes hans eje, saa han ikke blot guldets røde glans, men et billede af den skønne Sofie Brahe, den lærde hr. Tyges søster paa Hveen. Og medens al hans arv fortæredes af diglens flamme, nynner han med et maliciøst smil paa de skønne strofer, han dig-

tede til hendes pris: »Det er ikkun skyggen af den glans, som følger din klarhed skønne, de er at regne mod dig i dans som nælder mod linden hin grønne!« Erik Lange maatte for gæld flygte fra landet. Sin Sofie lik han dog, de levede i flere aar i Tyskland og holdt trofast sammen trods kreditorernes forfølgelse. Hendes breve til den uforstaaende slægt herhjemme vidner endnu om deres tragisk-lykkelige kærlighed.

Efter Erik Lange kom der andre tider for den gamle gaard. Erik Langes svoger, Knud Brahe, en bror til Tyge, overtog den. 1590 havde han giftet sig med Margrethe Lange, Eriks søster, enke efter Jens Kaas til Gudumlund.

Knud Brahe nedrev det gamle hus og rejste paa en høj borgvold et nyt og pragtfuldt renæssanceslot. Det var et storslaaet byggeføretagende. Bønder i miles omkreds har maattet slæbe materialer til. Et bredt og rummeligt hus rejste sig med taarne paa alle fire hjørner, hvælvede kældere, rummelige sale med gulve af pommersk tømmer og lofter med 60 cm tykke bjælker, malet i grønt og rødt, stensatte voldgrave om baade slot og avlsgaard. Det er dette hus og anlæg, som endnu staar.

I 1720erne overtoges gaarden af Fr. Danneskjold Samsøe, greve m. m., som begyndte at omdanne slottet i barokkens palæstil, som han kendte det fra England og Frankrig. Brede vinduer, paneler, stuklofter og parken anlagt i versaillesstil. Endnu ses de smukke lofter, paneler m. m. 1731 blev Danneskjold kaldt til København som flaadens organisator, og han solgte da gaarden til Gerh. de Lichtenberg, en storkøbmand fra Horsens. Han fuldførte med pomp og pragt restaureringen, bl. a. satte han de svungne spir med lanterner paa taarnene, som stadig gir slottet sit ejendommelige præg. Engelsholm var nu en pragtbolig af rang.

Forfaldet kom dog hastigt. Gaarden blev forsømt, og ejernes række er skiftende. En af dem var Tønne von Lüttichau, den stærke modstander af bondeformerne. Hundehullerne under vindebroen, der endnu ses, har nok været i brug dengang. Først et stykke ind i det 19. aarh. kom gaarden atter paa føde under dygtige ejere. Kammerherre Bech, der blev ejer 1873, var en foregangsmand paa landbrugsfremskridtets omraade, og Engelsholm fik i hans tid atter et landskendt navn. Han døde 1920.

Saa gik det galt for Engelsholm i de vanskelige aar i mellemkrigstiden. Jord- og skattepolitiken var haard ved de store gaarde, og det gamle slot oplevede en kritisk tid. Skilt fra sin skov og sin jord laa det nu ene tilbage prissgivet tilfældighedernes spil. Men ogsaa disse trængselstider gennemstod de gamle mure. I 1940 blev slottet ved en omfattende restaurering indrettet til højskole. Fra marts 1944 til maj 1945 var Engelsholm beslaglagt af tyskerne som flyverkaserne. Efter befrielsen fortsætter højskolen paa Engelsholm sit arbejde under forstander Sune Andresens ledelse.

Knap en kilometer paa den anden side Nørup kirke finder vi atter Hærvejens spor, og dermed er vi atter ude i det vidtsynende midtjydske land. Fra Engelsholm er overgangen forbløffende brat fra østjydske til midtjydske natur. Paa et par kilometer ændres ikke blot landskabets linjer fra vældige bakkestrøg med bøgeskove og dybe kløfter til bredt, bølget og aabent terræn med plantager og læhegn af gran, men ogsaa floraen forandrer ganske karakter. Gran, fyr, lyng, blaabær og gyvel og alle hedens blomster findes nu i gærder og grøfter. Langs alle veje staar den lille blaa klokke og ringler i vinden, skabiosaen lyser blaat mellem stride græsser, og lyngens røde lue brænder sig ind, hvor den endnu evner det.

Landet løfter sig bredt og aabent med vældige udsyn. Derude blaaner Tykhøje krat og Møllebjerg løfter sin granklædte kegle mod himlen. Der støder vi uventet paa egnens vestligste bøgeskov ved Lindeballe, en skov med megen ejendommelig og interessant bevoksning. Bagved ligger Lindeballe med den mærkelige gamle teglovn ved siden af kirken.

Vi følger nu adelvejen mod nord paa dens vej mod Viborg. Hvor den i Nørup sogn sender en arm ind mod Jelling, har sognet nylig rejst en mægtig sten til minde om freden. Dens indskrift taler fra fortid gennem nutid ind i fremtid:

Ved gamle adelvej jeg fandt mit leje,
mens krig og fred gik over verdens veje.
I frihedsaaet steg af muld min pande
at vidne tak for fred ved Danmarks strande.

Stenen staar i et typisk midtjydske landskab: Høj himmel med klodeskyer, gule kornmarker, der usandsynligt frodigt vokser frem af den løse sandmuld, granhegn alle vegne, smaa plantager, der ud over landskabets linjer føjer sig sammen og ser ud som skov, Nørup kirkes underligt eksotiske barokspir, langt ude fjerne blaaende plantager.

Vi bøjer atter ind paa hærvejens hovedspor. Norden for Jelling ved Harresø kro skærer den landevejen Vejle-Herning og arbejder sig op mod højderyggen til det store vandskel ved Rørbæk sø. Langt ude lyser St. Peders kirke i Øster Nykirke som et fyr over plantager og hegn. I gammel tid var St. Peder som et sømærke for de vejfarende. Dengang kørte man ikke som nu med næsen i asfalten og lommelygten paa vejviseren, men man saa ud over land og himmel og tog mærke af stjernerne eller bakker og kirker. Over Kollemorten naar vi frem til St. Peders Kirke. Her er ensomt og storslaaet. Vi ser ned over Tinnel krat og mod Rørbæk sø, der fjæler sig selv og sin ejendommelige skønhed bag gran og lyngklædte bakker. Hernede er det store vandskel, hvor Skern aa og Gudenaa løber hver sin vej mod havet i vest og øst.

Fra vandskellet drejer vi op over bakkerne til Vesterlund. Byen her er i de senere aar takket være sin ungdomsskole under forstander Meiboms dygtige ledelse blevet et centrum for ungdoms-

arbejdet i hele Vejle vesteregn. Ungdomsskolen begyndte i 1921. I det lille Vester sogn med kun 450 indbyggere tegnedes en aktiekapital paa 23.000 Kr. Det var intet mindre end en bedrift. Skolen begyndte under lærer Grells ledelse og fører nu en blomstrende tilværelse med Meibom ved roret. Ved store møder samles her vesteregnens ungdom i hundredevis.

Saa naar vi til Thyregod. Underligt, at vi skal møde Grundtvig her, denne ærkesjællænder, hvis folkefølelse var et sjællandsk fællesskab, hvis historiske bevidsthed var blevet vakt ved det baa sund og under brede bøge. Men herude, hvor lyngen før bredte sig almægtigt, og hvor flyvesand og ormellok hørte hjemme, hvor fattige, slidsomme bønder dengang fravristede sandjorden en kummerlig næring, her levede Grundtvig 6 af sine drengenaar. I sit 9. aar blev Frederik, som hans drengenavn var, sendt fra det idylliske Udby til Thyregod, hvor præsten Laurids Feld skulde forberede ham til latinskolen. Feld havde været lærer for hans ældre brødre, og familien satte megen pris paa denne præstelige ungdomskarl. Han læste her sammen med biskop Balles søn og en præstesøn fra Salling, — men Frederik var mere optaget af bøgerne end af kammeraterne. Degnekonen i Thyregod sagde om ham: »Enten er han gal, eller ogsaa er han klogere end andre folk«. Det fortælles, at han var levende optaget af biskop Balles kamp mod fritænkerne og af Napoleons ægyptiske æventyr og slaget ved Abukir. Frederik havde vidsyn allerede som dreng. Opholdet i Thyregod blev betydningsfuldt for ham, særligt fordi han lærte Jylland at kende. Sammen med Feld gjorde han rejser til Salling, til Vonsild og til Raarup og hvert aar en rejse hjem til Udby. Grundtvig siger et sted: »Jeg ønsker alle drenge i opvæksten saadanne rejser baade til lands og til vands som det bedste hjælpemiddel til den universalisme i hjemmet og modersmaalet, der er alt, hvad man i den alder efter min anskuelse skulde enten kræve af dem eller ønske hos dem«. — Der var et særdeles godt forhold mellem ham og Feld. Den Thyregod-præst testamenterede Grundtvig og hans bror sine efterladenskaber, men arven svandt i skifte retten ind til 12 rigsdaler, 4 mark og 9 skilling. Meningen var dog god nok, og i digtet »Udby Have« besynger han Laurids Feld saaledes:

Elskte lærer, takket vær
for de mange svundne dage!
Som en søn jeg var dig kær,
hvis jeg noget har at klage,
er det, at mit lette nemme
og dit faderlige sind
gjorde alt for tit dig blind,
lod dig alt for ofte glemme,
at hos Drengen overmod
er en ond og bitter rod.

Verset gir et fint billede af Laurids Feld og vidner om en sund selverkendelse hos forfatteren. Det er ikke alle begavede aander, der som Grundtvig ejer det ydmyge sind.

Grundtvigs pragtfulde digt om Jylland har sin rod i selvsynet fra de seks aar i Thyregod, og det lyser den dag i dag af drenge-sindets evne til klar og enkel oplevelse og medviden:

Der er et land saa kosteligt
alt under nørrelide,
kun eet, jeg ved, er landet sligt
paa verdens vester-side,
det sært i nord er tunget ud,
og til en tunge fin af Gud
det er vist og beskaaret.

Og her ser vi landet omkring Thyregod og ned mod Rørbæk sø:

Men langs med heden bække smaa
sig klare, vævre vinde,
de mødes tit til mægtig aa,
og tit i sø de rinde,
der lege flink de fiske smaa,
og møllehjul i damme gaa
og varme haarde stene.

Og rugen gror paa heden, ren
for klinte og for hejre,
og vorder mel paa møllesten,
hvordan det end mon vejre,
og vorder hvidt og dagligt brød,
og raad der er mod vinternød,
mens lyngen gror paa heden.

Dog pippe hel vemodelig
de hjejler smaa og spage.
Og klukkende opløfter sig
de agerhøns saa fage,
ja, stundom og en urkok gol
i dagningen mod gylden-sol
alt paa den brune hede.

Med poetisk storsyn ser han tilsidst ud over det Jylland, han havde lært at elske:

Og aldrig har jeg hørt det før,
og heller aldrig siden,
hvor mindelig for ladedør
kan kvidre finke liden,
naar jydesvenden, som jeg saa,
et lille korn til fugle smaa
om vinteren udskifter.

Og naar da lundens fuglekor
har sommeren udsjunget,
naar stormen over kolde jord
har stemmen undertvunget,
da toner end en liflig klang,
da klinger højt en svanesang
alt over brune hede.

Ved en tavle paa væggen i Thyregod kirke mindes man Frederik og hans konfirmationsdag 15. april 1798.

En anden Thyregodianer mindes man herude med en pompøs mindesten, nemlig C. A. Thyregod, en af skolelærerlitteraturens store mænd fra forrige aarhundrede.

Endelig naar vi til Brande, det nordligste punkt paa vor færd. Brande kan fortælle det samme æventyr som Give og Grindsted. For 30—40 aar siden var de kun smaa pladser, nu store blomstrende byer. Det er ikke underligt, at Brande by har hædret Dalgas, sejrherren over heden, med en mindesten. 1638 lyder det om Brande: »Sognet er et hedekald, derudi findes 44 hele gaarde af navn, men Gud maa vide, hvor armeligen en part besidder deres værelse«. Brande kom vældigt frem efter Herningbanens anlægelse i 1914. Under Krigen, baade sidste gang og nu, har den oplevet et brunkulsæventyr paa godt og ondt, som er ganske fantastisk. Brande er grubebyen frem for nogen.

Og saa maa vi til at afslutte vor lange vandring. Vi lægger vejen ned over Sdr. Omme, hvor straffeanstalten nu er myrefuld af tyske flygtninge. Et øjeblik skal vi her mindes, at det var her i Sdr. Omme præstegaard, at Vilh. Birkedal og Christen Kold mødtes i 1849 og førte de samtaler, der satte Kold ind paa sporet af hans danske skolegerning som lærer for voksne.

Saa tager vi landevejen over Grindsted by til Vejle, og her maa det være os lilladt, trods det, at vi er gledet uden for amtsgrænsen at slutte vor færd af med en lille oplevelse ude i det flade, aabne land bag Grindsted by for endnu engang at opleve Danmark i krig og fred, som det land vi elsker.

Vi passerer Grindsted og drejer ad stenede, støvede veje og finder omsider de par gaarde, der endnu kaldes Urup. Det aabne land folder sig almægtigt ud til alle sider, ligger og vokser under solen og den vide himmel. En usandsynlig stilhed staar over milefjerne gaarde og huse, der hviler som luftspejlinger paa randen af horisonten. Her er alting lige nært og lige fjernt.

Der drysser en fin regn af fuglesang gennem stilheden om os. Moser og kær, sorte bølger af lyng, dyrkede agre, der løfter sig som øer af havet, grønne paradisenge, saa vidt vi ser. I den nærmeste mose kukker gøgen hidsigt og afbryder hver gang sig selv med en hæs, spottende latter, — en uforbederlig og hjemløs gøgler.

Dette land har store linjer. Her vender det sit ældgamle ansigt imod os, aarhundreders sejge styrke, historiens forløb over et uslideligt land, alle tiders skæbne svundet bort under den samme saarbare stilhed, det samme drys af fuglesang, de samme kuk af gøglerfuglen, — alt lige nært og lige fjernt.

Her foran os i mosedraget laa i gamle dage Urup hovedgaard med taarn og spir, med vindebro og palisadeværk. Nu er der ikke

sten paa sten tilbage, ikke en jordvold engang lader ane, hvor borgen laa. Men vi staar paa stedet og ved, at stensatte kældre endnu hviler i mosebunden.

Gamle Bendix Norby, elsket af ingen, forladt af alle, gennemgik her i sin ensomme rede sit livs forlis, der gik fra vuggen til graven. Han fristede tilsidst tabet af det skrøbelige jordegods, han som en sidste planke klamrede sig til. Nu er hans lidelser og hans navn forglemt af alle. Hvem mindes en stillfærdig herremand, begravet i fortidens mørke som tusinder andre. Maaske en tilfældig besøgende i Grindsted kirke har stavet sig til hans navn paa prædikestolens egetræ, et intetsigende navn fra gamle dage. Engang var han dog et levende menneske og havde vel ogsaa sine glæder? Hans sorger var sikre nok! Og saaledes var han et menneske, som de er flest, paa forhaand dømt til at tabe og dog klamrende sig til jorden med ak og ve.

Hans fader, den ædelige Hr. Peder, blev for et drabs skyld halshugget for Københavns slot 1595. Det forlød om han, at han, — »en tid lang icke skulde værit ved sin fornuft ock udi sin gallenskab begangit dette drab«.

Det var i den periode, da den gamle danske adel degenererede og forfaldt. Norby'erne var ingen undtagelse. Bendix Norby havde fra barn ulykken over sig. Han svor falsk ed for retten, maaske uden at vide det, maaske for at redde en ven, og han landsforvistes i 20 aar, men toges til naade, formedelst afstaaelsen af det meste af sit gods. Krigen tog resten. De tyske tropper 1627, svenskerne 1644 og i 1657—60 svenskere, polakker, brandenborgere og kejserlige tropper. Gamle Bendix Norby klager sig jammerligt i et brev fra 1660: — »Og kom til mig gamle mand de brandenborgere, som var mig haarde og ubarmhjertige gæster — de samme bandt og pinte mig uden al naade for, jeg skulde give og vise de penge og sølv, hvilke jeg ikke havde, hvorfor jeg da om nattetide tilfods maatte rømme min gaard og til Varde — og maatte jeg da være paa andre steder meget mere end et gandske aar — —«.

Ogsaa dengang maatte man altsaa gaa under jorden. Forarmet og forgræmmet fik Bendix Norby omsider som sig hør og bør sin grav under koret i Grindsted kirke. Det kan se ud, som om dette var den eneste retfærdighed, hans liv havde at yde ham. Her er vi ude i dyb tragedie og livskonflikt. Her var ingen anden oprejsning over et menneskeliv end glemselen i en ny tids liv, der blomstrede over de gamle tomter. Her var ingen anden naade over det tilfældighedens spil i krig og fred, som blev et menneskes skæbne, end den glemte grav under koret i Grindsted kirke.

Men nu forstaar vi bedre den skjulte dybe kilde til virkelighedserkendelse, som er det danske folk saa egen. Den tragiske konflikt er den indre virkelighedserkendelse, den saftspænding, der holder blomsten oprejst mod solen. Fra Blichers noveller til Oehlenschlägers tragedier, fra Niels Ebbesens daad til Kaj Munk

i Vedersø ser vi det samme syn som det, der efter fattig lejlighed blev fortalt os ved Urup.

Men endnu breder kærulden sine uskyldshvide puder over sorte mosedrag, enghavel vugger i bløde sommerdrømme, og endnu drysser fuglesangen som en klinger toneregn over det aabne land.

Ogsaa dette er Guds gave — at vi ikke skal se: bag øjets lyse smil de tomme øjenhuler, — men at vi undrende trods alt som Brorson i Randerup enge tør fatte med vore hænder om troens guld.

Som kærulden breder sin bløde sommersne over moserne ved Urup, og som fuglesangen toner under himlen hen over mindet om forgængeligheden, saaledes skal i et folks liv synerne løfte sig over dets egen forkrænkelighed. Og saaledes maa i den enkeltes liv et gudbilledligt haab løfte sig over de dødes grave.

Saa sætter vi kursen hjemad mod Vejle. Atter ser vi gennem den lyse sommernat ned over Vejledalen. Vi synes, vi hører vandets klukken i den brede aa, men vi ved, at den glider stille gennem mørket paa sin vej mod havet. Længst ude blinker nu atter byen med sine lys: — byen — et nutidsæventyr, en babelsmyte af i dag. Skal ogsaa her engang grønsværet over det svundne være os haab nok.

Sune Andresen.

Kuriosa.

For morskabs skyld skal her optegnes den inventarliste over tyskernes efterladenskaber, som blev skrevet fra rum til rum. Alle smaating og udrustningsgenstande er dog ikke med.

1 klaver, 1 spisebord, 2 alm. borde, 1 lille rygebord, 31 stole, 3 lænestole, 10 skriveborde, 3 fine skriveborde, 1 kommode, 1 divanseng, 2 kakkellovne, 1 jalousiskab, 3 lampekupler, 3 pergament-skærme, 1 bordlampe, 1 trætønde og noget køkkentilbehør, 3 lysekroner, 1 benzindunk, 1 gulvtæppe, 1 gummibaad, 1 komfur, glas, krukker, 1 vægt, 1 brødmaskine, 1 kasse med bøger, 1 kasse med læderremme, 5 kasser med flasker, 2 ildslukningsapparater, 1 brandpumpe, 1 kasse med sand, 1 lysbilledapparat, 2 ildslukningsapparater, 1 brandpumpe, 1 kasse med sand, 1 skrivemaskine, 1 blyantspidser, 46 jernsenge, 1 kasse med musikinstrumenter, 1 stortromme, 2 smaa trommer, 1 taburet, radiotilbehør, 6 jernsenge, 1 kemisk ildslukker, 1 brandpumpe, 1 kasse med vinduesglas, 1 lille skab, 1 skab med papir, 1 klædeskab, 1 kasse med petroleumsapparater, 2 tomme kasser, 1 skuffe med diverse, papirlærred, 1 taburet, 1 ildslukningsapparat, nogle radioapparater, 5 skuffer med kontorartikler, 1 lysekrone, 2 kuffertter, 1 kasse med flasker, 1 tom kasse, 1 kasse med en duplikator, 1 tønde konsistensfedt, 1 kasse flaskehylstre, 1 dør med ramme, 4 tomme kasser, 70 madrasser, 50 skraapuder, 30 halmmadrasser, 2 natborde, 1 kasse tandpulver, 20 klædeskabe, 2 spiralsenge, 1 stor benzinbeholder, 18 smaa skabe, 6 ruller pigtraad, 25 køjesenge, 2 jernbeslaaede kasser, 1 lille kasse, 5 affaldskasser, 1 stol, 9 store Øltønder, 2 store vintønder, 1 brandsprøjte, 1 værkstedsbord, 3 cykler, 6 kabelspoler, 20 store kasser med alt muligt i, 2 store kasser med bøger, 5 junger, 5 dunke, 5 reoler, 40 skabe, 35 taburetter, 35 stole, 25 borde, 40 klædeskabe, 1 kommode, 2 maskingeværer paa fod, nogle rifler, 1 stor kasse ammunition, 20 pansernæver, haandgranater, 3 akkumulatorer, staaelhjelme, gasmasker, lysraketter, 1 stor radiovogn fyldt med materiel, 1 stort hagekorsflag, 1 lille hagekorsflag, nogle billeder af Hitler og Göring m. m. m.

Her ser I den »Husorden«, som gjaldt her paa Engelsholm i tyskertiden.

1. Ich erwarte von jeden soldaten in diesen schönen quartier kameradschaftliche rücksichtnahme, sauberkeit und grösste schonung der räume und des parks.

2. Revierreinenigen.
  1. Staffel: Treppenhaus u. platz vor dem schloss bis zur äusseren hofeinfahrt.
  2. Staffel: 2. stock, westseite vor dem schloss bis zum see.
  3. Staffel: Erdgeschoss, ost- u. südseite vor dem schloss.
  - Stabsschwarm: Speiseraum u. mit 2. staffel westseite vor dem schloss bis z. see.
3. Mittagessen: ab 12.30 uhr, abendessen: ab 19.00 uhr.
4. Zapfenstreich: für mannschaften 20.00 uhr.
für uffz. 23.00 uhr.
für uffz. mit port. 24.00 uhr.
5. Jeder soldat hat die neuanschläge am schwarzen brett täglich nachzulesen.

F. d. R.

(navn)
Major u. Adjudant.

(navn)
Major u. Kommandeur.

(Husorden. Jeg venter af hver soldat i dette smukke kvarter en kammeratlig hensynsfuldhed, renlighed og den største skaansomhed overfor husets rum og parken!

Renholdelse af kaserneomraadet: 1. deling: Trapperum og pladsen foran slottet indtil den ydre indkørsel. 2. deling: 2. sal, vestsiden ved slottet indtil søen. 3. deling: Stueetage, øst og sydside ved slottet. Stabsdelingen: Spiserum og med 2. deling vestsiden ved slottet indtil søen. Middagsmad Kl. 12.30, aftensmad Kl. 19.00. Tappenstreg (godnat) for mandskab Kl. 22.00, for underofficerer Kl. 23.00, for officerer med oppassere Kl. 24.00. Enhver soldat skal daglig læse de nye opslag paa den sorte tavle.)

Den seddel, som oberst Kaus slog op paa dørene, lød:

Beschlagnahmt durch die Royal Air Force.

Kaus.

(Beslaglagt gennem Royal Air Force.)

Paa væggen hang i glas og ramme et ord af Hitler: Unmöglich ist garnichts, und et geht alles, wenne man vill. (Intet er umuligt og alt lader sig gøre, hvis blot man vil.)

Bevares, hvor det lyder flot, men man maa jo saa tro om manden, at han tilsidst alligevel ikke vilde.

»Morgen marchieren wir« (imorgen marcherer vi) hedder en soldatersangbog, som der laa en stabel af her, og hvoraf jeg opbevarer et eksemplar. Den sidste sang i den er Horst-Wesselsangen. Et vers lyder saadan: Zum letze mal wird appell geblasen, zum

kampfe stehn wir alle schon bereit. Bald flattern Hitlerfanen über allen strassen. Die knechtschaft dauert nur noch kurze zeit! (For sidste gang der blæses til appel, til kampen staar vi alle fuldt beredt. Snart flagrer hitlerfanen gennem alle gader. Vor trældom varer blot en stakket tid!)

Morgen marchieren wir! Wohin? (Hvorhen.) Det skal jeg sige jer, I sønner af den tyske tvang: I marcherer lige ind i den trældom, som I vilde binde andre med, I marcherer lige ned i den grav, I gravede for andre. Det forstod I dengang ikke. Mon I forstaar det bedre nu? »Die fahne hoch!« (Hold fanen højt.) Javel, men kun for sandhed og ret!

Den indlagte giroblanket gælder til betaling af elevforeningskontingent. *Indsend den omgaaende. Ellers glemmer I det bare.*

Husk det! — Husk det!

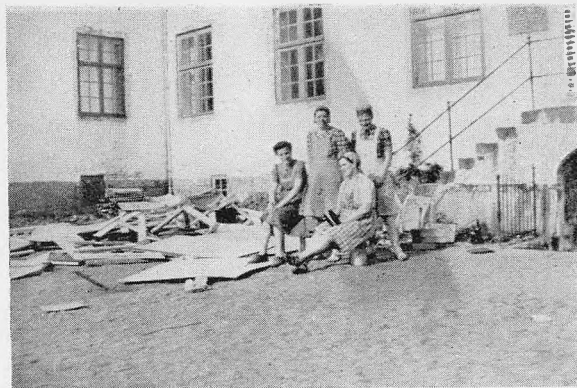
INDHOLD

Siden sidst. Af <i>Sune Adresen</i>	3
Vor aandelige Situation. Af <i>Sune Andresen</i>	15
Danmarks Befrielse og Sydslesvigs. Af <i>Frede Bording</i>	22
Lidt om brøker. Af <i>Arne Winther Johannsen</i>	27
Giv Tid. Af <i>Inger Margrethe Balle</i>	32
En Paamindelse. Af <i>Gudrun Andresen</i>	34
Baglandet vest for Vejle. Af <i>Sune Andresen</i>	36
Kuriosa	55

Aarets Billeder

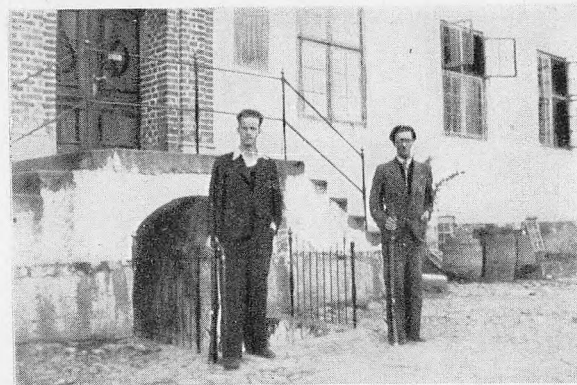
Camouflage.

Midt i tyskeriet.

Radiovognen.

Paa vagt for Danmark.

1½ times ventetid.

Slusen.

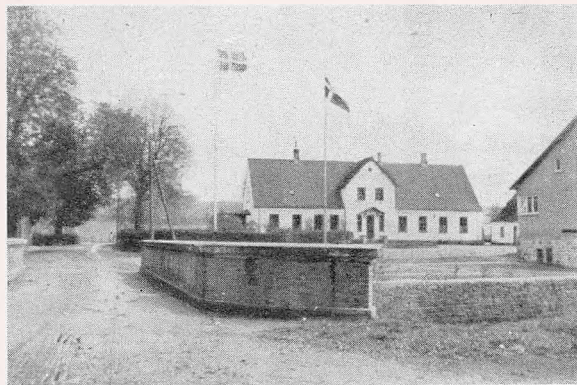
Stor og større.

Træhytten.

Til best.

Haralrskær, 5. Maj.

Paa søen.

Paa aen.

Paa ski.

Manovre.

Paa ski.

Paa sli.

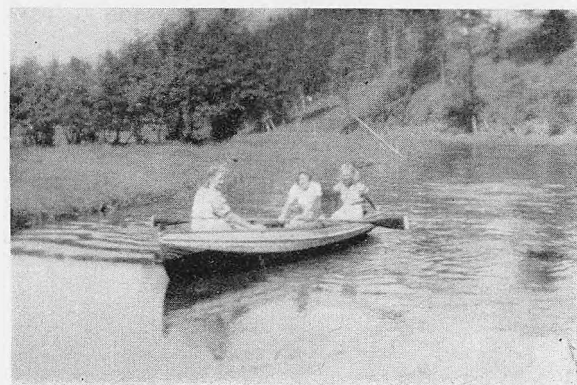
Haraldskær.

Vejleaaen.

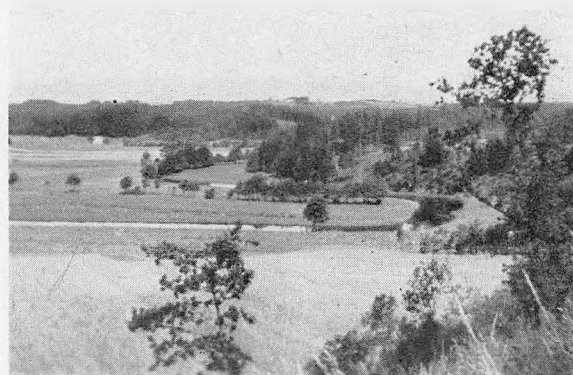
Aen i sne.

Sejletur.

Vejledalen.

Vejleaa.

Vejledalen.